

DE BATARA GOWA OP ZUID-CELEBES. ¹

DOOR

J. TIDEMAN,

Controleur bij het Binnenlandsch Bestuur.

Het is een in Indië algemeen bekend verschijnsel, dat er zich nu en dan personen opwerpen, die beweren met bovennatuurlijke macht bekleed te zijn en bij de zoo weinig ontwikkelde Inlanders al spoedig meer of minder aanhang weten te verwerven, waardoor zij veelal voor rust en orde zeer gevaarlijk worden en hun optreden soms wijd strekkende gevolgen heeft.

Dikwijls maken dergelijke avonturiers van plaats gehad hebbende gebeurtenissen een voor hen nuttig gebruik om hun invloed te verzekeren; en het is merkwaardig en grenst aan het ongelooflijke, hoe de domme menigte zich laat misleiden. Zooals we later zullen zien, hechten de naaste familieleden van personen, waarvoor die bedriegers zich uitgeven aan hun woorden veelal geloof en worden dezen door hen met open armen ontvangen en met onderscheiding behandeld.

Gewoonlijk geven die gelukzoekers op Z.-Celebes zich uit voor Batara Gowa, den in 1767 naar Ceylon verbannen vorst van Gowa of voor Karaeng Data, den zoon van den eersten en voornaamsten pseudo Batara Gowa, Sangkilang, over wien een afzonderlijk hoofdstuk hierachter handelt. Hierdoor verkrijgt hun optreden meermalen politieke beteekenis, daar zij alleen door zich op die afstamming te beroepen, zich reeds als pretendenden voor den Gowaschen troon opwerpen.

¹ Voor de samenstelling van dit opstel is gebruik gemaakt van enkele Makassaarsche geschriften betreffende de oudste geschiedenis van Gowa, door Dr. B. F. Matthes uitgegeven, verder van het artikel „Geschiedenis van het rijk Gowa” door B. Erkelens in deel L 3^e stuk van de Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap voor kunsten en wetenschappen en last not least van eene belangrijke Nota over dit onderwerp d.d. 20 Maart 1872, opgemaakt op last van den Gouverneur van Celebes en onderhoorigheden en in het archief te Makassar aanwezig; terwijl ik ten slotte uit mijn eigen ervaringen gedurende mijn diensttijd onder de Makassaren enkele gegevens heb geput.

Welk een omvang zulk eene beweging kan aannemen zal hieronder blijken, wanneer we over Sangkilang zullen handelen.

In den regel verzekeren dergelijke lieden hun invloed door zich voor een Sanro (dokter, Mal. doekoen) uit te geven en djimats te verkoopen. Zij verschijnen gaarne in tijden van misoogst of ziekte en doen dan den volke kond, dat zij duisternis en cholera zullen brengen, maar tevens in staat zijn hunne aanhangers daarvoor te behoeden. Zij beweren veelal uit den Hemel te zijn neergedaald en sommigen bewijzen door eenvoudige goocheltoeren hun bovennatuurlijke macht en de domme menigte ziet dan in het halen van een geldstuk uit een oor of neus een volledig bewijs van bovennatuurlijke vermogens. Papa Bamberg zou met een weinig kennis van de landstaal een man van enormen invloed onder de Makassaren kunnen worden.

Zelden is er in Nederlandsch-Indië in het belang van rust en orde een maatregel genomen, die zoo averechtsche gevolgen heeft gehad als de verbanning naar Ceylon van den genoemden Batara Gowa. Hij was de tweede vorst van Gowa van dien naam en alvorens over hem te handelen, zullen we teruggaan tot de oudste geschiedenis van Gowa om met den eersten Batara Gowa kennis te maken.

Batara Gowa I.

Bij de meeste Indonesische volkeren wordt de oorsprong der vorstengeslachten op bovennatuurlijke wijze verklaard.

Zoo ook bij de Makassaren.

De oudste kronieken toch vertellen, dat de eerste sterfelijke vorst van Gowa Toenatangkalôpi was; zijne drie voorgangers regeerden geruimen tijd over dat rijk — hoe lang weet men niet — en zijn niet op de gewone wijze geboren, en evenmin gestorven, maar verdwenen.

De eerste hunner heette Toemasalângga Barâja en was de zoon van Toemanôeroenga (de uit den Hemel neergedaalde) ¹.

Sommige kronieken spreken nog van vier vorsten, die voor het verschijnen van Toemanôeroenga regeerden en wel, Batara Goeroe, na hem zijn broeder, niet bij naam bekend, doch alleen als die,

¹ Toe is een samenstelling van tâoe = mensch en manôeroeng = neerdalen. De *a*-aanhechting heeft de beteekenis van ons bepalend lidwoord.

welke door Talali vermoord is, daarna Ratoe Sapoe of Marantjâi en ten slotte Karaeng Katangka. Anderen meenen weer, dat vóór Toemanôeroenga de regeering van het Makassaarsche Rijk bij de Bate Salâpang (lett. de negen teekens, de latere negen kiesheeren) berustte en dat dus het eenhoofdig bestuur met Toemanôeroenga een aanvang nam.

Hoe dit zij, op zekeren dag daalde er een beeldschoone vrouw — de meergenoemde Toemanôeroenga — uit den Hemel neer, omhangen met een gouden keten. De Gowareezen namen haar als hunne vorstin aan. Zij huwde met een prins van Bantaëng (Bonthain), die ofschoon hij gehuwd was, zich op het hooren van dat wonder naar Gowa had begeven en haar echtgenoot werd. Na zijn huwelijk werd hij Karaeng Bajo genoemd naar eene plaats in Gowa. Zijn broeder Lakipadâda, dien hij mede had genomen, heeft aan de Gowareezen het rijks zijdgeweel „Soedang“, dat later Gowa's voor-naamste rijksieraad werd, nagelaten. De Soedang zal later nog ter sprake komen.

Uit het huwelijk van Karaeng Bajo en Toemanôeroenga nu ontsproot een zoon, Toemasalângga Barâja (de man met schouders zoo scheef als een buikband) ¹. Zijne moeder was drie jaren zwanger van hem en hij mocht met recht een wonderkind genoemd worden, want hij kon onmiddellijk na zijne geboorte loopen en spreken. Zijn vader en het volk waren daarover eerst bekommerd, daar zij hem een misbaksel noemden, maar weldra vereerde men hem in hooge mate, want „alwie hem hulde bracht zou goud bekomen en in voorspoed leven“. Zijn uiterlijk was niet als dat van een gewoon mensch, want zooals de kroniek zegt, was een zijner ooren plat en het andere knobbelvormig, zijn voetzool was zoo lang als zijn hiel en stond naar achteren. Zijn navel was zoo groot als een rijstmandje. Zijne moeder klaagde dan ook „Waarom is mijn kind zoo mismaakt? Zijne schouders zijn scheef, hij heeft ooren als een vooroverhellende berg; als er een haar op Java knapt, dan hoort hij het hier, als er een kreng van een wit beest op Saleier ligt te rotten, zoo ruikt hij het hier, en een witte duif (kanari?) te Bantaëng kan hij hier zien. Zijne beenen zijn zoo gelijk als de schalen van een balans, zijn navel is als een bron, waaruit water opwelt en zijn hand is vaardig.“ Uit deze ontboezeming kan men zich een voorstelling van Toemasalângga Barâja maken!

¹ De bara (bep. barâja) is een soort om het middel gedragen slendang, waarvan de eene kant in een scheeve punt van een der heupen neerhangt.

We lezen verder, dat, toen zijne kinderen groot werden zijn halsketen brak, waarop hij de eene helft aan zijne kinderen gaf en met de andere verdween. Die halve keten wordt I tanisamânga genoemd.

Volgens de overlevering is Toemasalângga Barâja naar het noorden in de bergen gegaan en terwijl er een zachte regen viel, verdwenen. Van de vorsten, die tusschen hem en den bovengenoemden Toenatangkalôpi regeerden, weet men niet „of zij gehuwd waren, of zij kinderen hadden en hoe zij verdwenen“. Men weet alleen, dat de regeering van Toemasalângga Barâja op Poewalowelimbang, van dezen op Toeniatta Banri en van dezen op Karampang ri Gowa overging, terwijl deze wederom door Toenatangkalôpi, den eersten sterfelijken vorst van Gowa werd opgevolgd.

Deze liet twee zoons na, die ingevolge zijn verlangen het rijk in tweeën verdeelden n.l. Gowa en Tallo. Zijn eene zoon Bataro Gowa volgde hem in Gowa, de andere, Karaënglowe ri Sero, in Tallo op.

Batara Gowa was dus de eerste der op Celebes zoo machtige heerschers van het Makassaarsche Rijk. Naar hem werd de 21^e vorst van Gowa genoemd, waarover in het volgend hoofdstuk wordt gehandeld.

Batara Gowa II.

I.

Hoe belangwekkend de geschiedenis van Gowa overigens ook is, wij moeten thans, om bij ons onderwerp te blijven, een heelen sprong verder doen en ons verplaatsen naar het midden der 18^e eeuw.

Den 22^e December 1753 — volgens de Gowa'sche lôntrarabilang 1755 — trad Batara Gowa, de tweede dus, als vorst van Gowa op. Hij was in 1747 uit het huwelijk van Mappa Bâbassa Abdoel Koedoes en een Bimaneesche prinses Karaëng Ballasâri, dochter van den in 1748 overleden vorst van Bima Alaoeddin Moehammad Sjach geboren, een huwelijk dat door den vader van Mappa Bâbassa met name Karaëng Lempangang, vorst van Tallo en Rijksbestuurder van Gowa, tot stand was gebracht.

Het is een bekende waarheid, dat de politiek niet immer recht door zee gaat en de middelen, die haar ten dienste staan niet altijd even open en eerlijk zijn. In landen, waar de Westersche beschaving als het ware een vernis over alles legt en dus al 't minder fraaie niet zoozeer in 't oog valt, zal men echter tegenwoordig zeker terugdeinzen voor het middel, dat deze sluwe Rijksbestierder toepaste om zijne eierzuchtige plannen te verwezenlijken. Het verdroot dezen

dat hij in de uitoefening van zijn macht te veel rekening had te houden met zijn zoon en heer, den vorst van Gowa, die hem in zijne plannen belemmerde. Wat was dus eenvoudiger dan dien hinderpaal uit den weg te ruimen en den vorst door vergif om het leven te brengen! Want daardoor zou diens jeugdige zoon — toen nog Âmasa Madîna geheeten — op den Gowaschen troon komen, dien onze Rijksbestierder geheel naar zijn hand zou kunnen zetten. Zoo stierf in 1753 een zoon door vergif, hem door zijn vader toegediend. Na den dood van Mappa Bâbassa kwam den 21^{en} December 1753 de toen zesjarige Âmasa Madîna in Gowa op het kussen.

Zooals het in de Makassaarsche landen gebruikelijk is, moest de jonge vorst na die gewichtige gebeurtenis een anderen naam aannemen. Doch het moest een naam zijn met zin, een naam, waarin een verlangen zou worden uitgedrukt! Een verlangen . . . waarnaar? wel, waarnaar zou de fiere Makassar anders verlangen, dan naar het terugkeeren van dien zegenrijken tijd, toen de gehate Hollanders hun de wet nog niet stelden en hun land nog vrij was van het vreemde juk. Was het dus vreemd, dat men den raad volgde van den vorst van Bone, om den jongen vorst Batara Gowa te noemen? O, als nog eens die gelukkige tijd voor Gowa zou kunnen aanbreken, toen die andere Batara Gowa het Makassaarsche Rijk bestuurde!

Zoo werd dan in Juni 1758 uitgemaakt, dat Âmasa Madîna voortaan Batara Gowa zou heeten.

Karaëng Lempangang — hoewel hij het eerst als vorst van Tallo vormelijk het met dat rijkje gesloten contract had ondertekend — eene aartsvijand der „Edele Compagnie”, zou echter niet in de gelegenheid zijn de vruchten van zijn snood bedrijf te plukken. In 1760 toch overleed hij reeds, waardoor een nieuwe Rijksbestierder in Gowa benoemd moest worden. Als zoodanig werd Karaëng Katangka, broeder van den overledene, aangewezen, terwijl Toetinôka als vorst van Tallo optrad. De voorgdij van Karaëng Katangka duurde vijf jaren, want den 29^{en} October 1765 werd Batara Gowa plechtig „als Koning van Gowa gezalfd”, zooals het toen heette.

De beslommeringen van een regeerend Hoofd van Staat waren Batara Gowa echter te machtig, want den 2^{en} Augustus 1766 verliet hij eenvoudig zijn Rijk zonder zich verder te storen aan de vele uitnoodigingen om terug te keeren en den scepter weer ter hand te nemen. Misschien had hem de door Karaëng Lempangang ingeprinte

haat tegen de Hollanders daartoe gebracht. Hij zou later nog meer voedsel voor dien haat vinden.

Men schreef hem toe naar de Engelschen te willen overloopen en werkelijk werd hij ook eens in gezelschap van zekeren Tjalla Bangkahoele — zooals de naam reeds aanduidt afkomstig van Bengkoelen, dat toen Engelsch was — in de wateren van Selaparang (Lombok) aangetroffen, zeeroof plegende en de zee onveilig makende. Zoo kwam hij in 1767 in een gewone prauw padewâtang ter reede van Bima aan om zijne moeder, Karaëng Ballasâri — zooals we weten een Bimaneesche prinses — die toen aldaar woonde, op te lichten en met zich te voeren.

Het kwam hem echter duur te staan zich zoo dicht in de omgeving van een Ambtenaar van de Compagnie te wagen, want de Resident van Bima Jacob Bikker Bakker noodzaakte hem aan wal te komen en verhinderde hem in zijne plannen. Deze liet hem het huis zijner moeder betrekken en zorgde ervoor, dat ontsnapping onmogelijk was. Onmiddellijk werd bericht naar Makassar gezonden en hier maakte men korte metten met hem.

Batara Gowa had mogelijk liever gezien, dat men Karaëng Lempangang's voorbeeld hadde gevolgd, dan dat men hem behandelde als thans geschiedde. Het was toen nog in den tijd, dat men weerspannige vorstjes volkomen onschadelijk kon maken, door hen naar elders te verbannen. En dit was dan ook het doel van het bevel van den Gouverneur te Makassar, om Batara Gowa onmiddellijk met de speciaal daarvoor uit Makassar gezonden sloep „de Goede Trouw” onder geleide van een sergeant en 20 manschappen naar Batavia te zenden. Ten einde onlusten te voorkomen, vergunde men hem niet eens zijn' geboortegrond nog eenmaal te betreden, wat daarna ook nimmer meer geschieden zou.

Met behulp van de vorsten van Bima en Dompô werd de Koning — zeeschuijer — in April 1767 gearresteerd en in genoemde sloep gedeponêerd om direct naar Batavia vervoerd te worden. Kort daarop volgde zijne verbanning naar Ceylon.

II

Op Ceylon kon de gevangen vorst zijn woede uitzagen. Vele brieven aan zijne bloedverwanten op Celebes, geschreven om hen te bewegen toch voor zijn terugkeer te zorgen, hadden niet het door hem gewenscht gevolg.

Vier van die brieven, welke met een Portugeesch schip te Batavia werden aangebracht, werden in beslag genomen, door de Regeering geopend en in afschrift aan den Gouverneur van Celebes gezonden, maar nimmer aan de geadresseerden uitgereikt.

Het is voor wat later volgen zal van belang te weten, hoeveel kinderen Batara Gowa op Ceylon kreeg en wanneer deze ongeveer geboren werden. Vandaar dat we uit den aan zijn broeder Aroe Mampoe gerichtten brief aanstippen, dat hij onderwijl in het huwelijk was getreden met Sitti Apîpa, zooals de naam in het afschrift van den brief luidt, gesproten uit het geslacht van Radja Malaïoe en die hem vijf kinderen had geschonken n.l. vier zonen:

Baginda Oesoe, ongeveer in 1775 geboren.

Baginda Noereddin, " " 1777 "

I aynal Abidin, " " 1780 "

I Oenoesoe, " " 1782 "

en een dochter, Sitta Chawa, " 1779 "

In de lijst van de in 1792 op Ceylon aanwezige bannelingen van staat, die „aan de Ministers en bedienden van Ternate en Timor benevens alle zoodanige kantoren, wien zulks aangaat” en waartoe dus ook Makassar behoorde, gezonden werd om „te dienen van consideratiën of de daarbij gemelde bannelingen met gerustheid ontboden konden worden” wordt de vrouw van Batara Gowa Habieba genoemd. Daar nu beide namen, Hapipa zoowel als Habieba bestaanbaar zijn, bestaat de mogelijkheid, dat er van twee vrouwen sprake is, die achtereenvolgens met Batara Gowa kunnen zijn gehuwd geweest. Het waarschijnlijkst echter is, dat de vrouw Habiba heette, en dat beide bovengenoemde namen slechts ééne vrouw gelden, daar in een stuk van 1808 die naam ook weer voorkomt en vermoedelijk de vrouw van Batara Gowa geldt. Uit de resolutie van den Gouverneur te Makassar van Dinsdag den 22^{en} November 1808 toch blijkt, „dat de voorheen als Staatsbannelinge naar Ceylon verzonden Koningin van Gowa Sitti Habiba naar herwaarts stond over te komen” en dat daarom door den Gouverneur en Directeur te Makassar bepaald was, dat zij na aankomst aan haren jongsten broeder (eigenlijk zwager) Aroe Mampoe zou gezonden worden, opdat deze voor haar onderhoud zou kunnen zorgen.

In 1813 heeft Sitti Habiba zich nogmaals te Makassar vertoond, voorzien van een geleidebrief van den Sultan van Bandjarmasin, gericht aan den Engelschen Resident te Makassar, waarin die Sultan verzoekt haar bij hare wenschen — inkoop van vrouwen en paarden —

van de meest mogelijke hulp te voorzien en haar naar hare verkiezing toe te staan naar Bandjarmasin terug te keeren of te Makassar te blijven. Hulp heeft Sitti Habiba echter van den Resident al heel weinig ontvangen, want deze zond haar naar Bandjarmasin terug met het verzoek aan den Resident aldaar, om haar nimmer meer toe te staan naar Makassar te gaan, „zijnde zij nauw verwant aan een opstandeling, die hier hevige onlusten veroorzaakt heeft en door de Nederlanders voor zijn heele leven verbannen was.”

Om thans tot de kinderen van Batara Gowa terug te keeren; in de reeds genoemde lijst van bannelingen van 1792 worden er zeven vermeld en wel vier zonen en drie dochters. De zonen heetten volgens die lijst:

Oesoep	pl. m.	20	jaren	oud.
Nardien	"	18	"	"
Segerin	"	12	"	"
Sapanan	"	10	"	"

De beide eerste namen komen vrijwel overeen met die, welke in den brief van Batara Gowa aan Aroe Mampoe voorkomen n.l. Baginda Oesoe en Baginda Noereddin.

De namen der beide jongsten echter klinken geheel anders, hoewel de leeftijden overeenkomen, zoodat waarschijnlijk Segerin en Iaynal Abidin denzelfden persoon bedoelen en Sapanan en I Oenoesoe eveneens. Makassaarsche en Boegineesche vorsten geven echter zelden geheel nieuwe namen aan hunne kinderen, zoodat het vermoeden voor de hand ligt, dat Segerin eene verbastering is van de veel in vorstelijke families voorkomende naam Karaëng Segêri en Sapanan van Karaëng Sapanâng.

Aldus komen we tot de conclusie, dat met Iaynal Abidin — ten rechte Zeinoe'l abidin — en I Oenoesoe — uit Joenoes — geen andere kinderen worden bedoeld dan met Segerin en Sapanan, doch dat zij geheel op Makassaarsche wijze de titels van Karaëng Segêri en Karaëng Sapanâng hebben verkregen.

De in de lijst van bannelingen genoemde dochters zijn:

Siddi Hawan	oud	pl. m.	16	jaar.
Ranna Willis	"	"	5	"
Ranna Wangsa	"	"	3	"

Met Sitti Hawan wordt blijkbaar dezelfde bedoeld als met Sitti Hawa, de in den brief van Batara Gowa voorkomende naam. Zij is met een Javaanschen prins Pangeran Adipati Mangkoerat, eveneens naar Ceylon verbannen, gehuwd. De beide jongste dochters waren,

toen Batara Gowa zijnen brief schreef, nog niet geboren. Hunne namen wijken geheel van de gebruikelijke Makassaarsche namen af. Er bestaat in het Makassaarsch wel een woord Rana, overeenkomende met het Maleische Retua, doch het is geen gewoonte met dat woord vrouwnamen samen te stellen. De in het Makassaarsche verhaal Djajalangkâra voorkomende vrouwnaam Rana Kassiang wijst er dan ook op, dat dit verhaal niet zuiver Makassaarsch, maar van vreemden oorsprong is. Bij de naamgeving der jongste dochters van Batara Gowa heeft dus blijkbaar de omgang met de Javaansche bannelingen invloed uitgeoefend.

Volledigheidshalve maken we melding van een aangenomen zoon van Batara Gowa, Tambi genaamd.

Batara Gowa overleed in 1795 op Ceylon en wordt daarom na zijn dood Toemênanga ri Sêlong (de op Ceylon ontslapene) genoemd.

Politieke toestand in Gowa, gedurende de eerste jaren na de verbanning van Batara Gowa.

Hoewel Batara Gowa reeds den 2^{en} Augustus 1766 zijn rijk verlaten had, gingen de Gowasche grooten niet dadelijk tot de verkiezing van een nieuwen vorst over. Hoopte men wellicht nog op zijn terugkeer? Hoe dit zij, den 23^{en} April 1767 werd zijn jongere broeder Mallisoedjâwa daeng Ribôko, na zijn aftreden Aroe Mampoe geheeten — hierboven werd zijn naam reeds genoemd — tot vorst uitgeroepen en deze renoveerde onder den naam van Sultan I Madoe'd din den 21^{en} Maart 1768 binnen het kasteel Rotterdam te Makassar de door zijn voorgangers met de Compagnie gesloten contracten.

Vermoedelijk uit hartzeer over het zijnen broeder aangedane leed — want inmiddels vernam hij diens verbanning naar Ceylon — wiens terugroeping hij herhaalde malen trachtte te bewerkstelligen, zonder daarin te slagen, of ook wel, zooals anderen meenen, omdat zijne grootmoeder Aroe Palakka hem voortdurend zijn onverschilligheid verweet en hem een overweldiger noemde, verliet hij den 3^{en} Januari 1769 zijne residentie en ging te Barombong, een bezuiden Makassar gelegen kustplaats, wonen, door welke handeling hij afstand deed van de Regeering en waarna hij — zooals reeds boven werd aangestipt — Aroe Mampoe werd genoemd.

Hij werd vervangen door den Rijksbestierder Makkaraeng Zainoeddin, die den 30^{en} Augustus 1770 de contracten met de Compagnie bezwoer.

Tijdens diens bewind, dat zich tot 1776 door geen belangrijke gebeurtenissen kenmerkte, had de verschijning van Sangkilang plaats, aan wiens persoon het volgende hoofdstuk gewijd zal worden.

Om echter te kunnen begrijpen, hoe de door Sangkilang, een gewone slaaf, in Gowa op touw gezette beweging van zulk een overwegenden invloed op den gang van zaken is geweest, is het wenschelijk na te gaan, hoe en waarom het Bonesche vorstengeslacht aanspraken op den Gowaschen troon kon doen gelden.

In Bone hadden de Rijksgrooten den 5^{en} October 1772 een nog jeugdigen kleinzoon van den reeds ouden vorst La Pamarongang (na zijn dood *Matinrôwe ri Mallimôngang* = de te *Mallimôngang* ontslapene geheeten; *matinrôwe* is het Boegineesche woord voor het *Makassaarsche* *toemênanga*) als diens opvolger aangewezen, zoo het heette om na 's vorsten dood onlusten te voorkomen, die anders wellicht na zijn overlijden zouden ontstaan. Waarom men dezen kleinzoon met name La Tanritoepoe, toen nog een kind, verkoos, in plaats van een der tien zonen van den ouden vorst, zal duidelijk zijn, indien men de afstamming van La Tanritoepoe van moederszijde kent en men tevens weet, dat het Bonesche vorstengeslacht reeds van de tijden van Cornelis Speelman getracht had Gowa en Bone onder één scepter te vereenigen of althans in Gowa een Boneschen vorstentelg aan het bewind te zien. Daar de macht ontbrak om dit met kracht van wapenen te bereiken, nam men zijn toevlucht tot het aangaan van huwelijksverbintenissen, een geschikt middel op Zuid-Celebes, daar bij het overlijden van den vorst de keuze van een opvolger wel bepaald blijft tot de eigenlijke vorstelijke familie, maar in geen deele tot de kinderen van den overledene en men dus nog veel minder een eerstgeboorterecht kent.

Reeds de beroemde Aroe Palakka, de Boegineesche held, die in Speelman's tijd aan de zijde der Compagnie niet alleen op Celebes, doch ook op Java en Sumatra had gestreden, had getracht op die wijze zijne eerezuchtige plannen te verwezenlijken. Want had niet hij zijnen neef La Pataoe vrijwel gedwongen een huwelijk aan te gaan met de eenige dochter van den toenmaals in Gowa regeerenden vorst Karaëng Abdoel Djalil? En was dat huwelijk niet in het leven geroepen om de heerschappij van geheel Celebes eenmaal in handen van het geslacht van Aroe Palakka te brengen? ¹ La Pataoe toch was de aangewezen opvolger van Aroe Palakka in Bone, terwijl bij

¹ Zie „Een huwelijk uit eerezucht” van J. C. Tamson in het Jaarboekje van Celebes 1865.

diens huwelijk met de dochter van Abdoel Djalil met name Karaeng Patoekangang bepaald werd, dat de oudste zoon daaruit zijnen grootvader in Gowa zou opvolgen. Toen nu in 1709 Abdoel Djalil — na zijnen dood Toemenanga ri Lakjoeng genoemd — overleed, ontstond er wel eenig geschil onder de Rijksgrooten, die met voorbijgang van Sapoewâli, den eersten zoon van Lapataoe en dus aangewezen opvolger, den uitgeweken prins Lapadang Sadjati tot vorst verlangden, maar voornamelijk op aandringen van den Rijksbestierder Karaeng Boutosoenggoe, werd Sapoewâli toch tot vorst verheven, waarmede dus de wensch van Aroe Palakka vervuld was.

Van dezen Sapoewâli (of Tosapewâli), na zijnen dood in 1742 Mantiurowe ri Sombôpoe geheeten, die beurtelings vorst van Gowa en van Bone is geweest, was de hierboven genoemde La Tanritoepoe een achterkleinzoon en zou deze dus alleen uit dien hoofde reeds recht hebben om zoowel in Gowa als in Bone als vorst op te treden. Er was te minder bezwaar hem in Bone op den troon te brengen, nu zijne moeder Daeng Matânnang eene dochter van den regeerenden vorst was.

Aldus besteede den 4^e Juni 1775 bij 't overlijden van Bone's ouden vorst de toenmaals omstreeks 12 jarige La Tanritoepoe den Boneschen troon; als zoodanig werd hij Achmaddoesaleh Samsjoeddin geheeten. Voorloopig werd zijn oom Aroe Poure, met wiens dochter La Tanritoepoe in 't huwelijk zou treden, regent in Bone onder den titel van Madanrang. Deze was blijkbaar geen krachtige persoonlijkheid; althans de andere zonen en kleinzonen van den overleden ouden vorst deden voortaan wat zij verkozen, zonder zich aan den Madanrang of de Compagnie ook maar in het minst te storen.

Zoowel in Bone als in Gowa werd dus een krachtig en invloedrijk bestuur gemist. En daarin ligt voor een gedeelte de verklaring van het succes, dat een ondernemend avonturier als Sangkilang zich wist te verschaffen. Over dezen thans nader.

Sangkilang.

I

Reeds tijdens het leven van Batara Gowa zijn er twee personen — wellicht meer — geweest, die zich voor hem hebben uitgegeven. De eerste tevens meest beruchte daarvan is Sangkilang.

In 1776 verscheen op zekeren dag aan de monding van de rivier

van Sanrabone een prauw. Op een dwarsbalk aan de achterzijde van het vaartuig, n. l. dien waarop het roer rust, zat een persoon, die als men hem naar zijn naam vroeg, voorgaf stom te zijn. Daarom noemde men hem naar dien balk Sangkilang, want zoo is de Makassaarsche benaming daarvan. De prauw voer de rivier van Sanrabone tot bij Sompoe op, eene boomrijke kampong, waar juist een feest gegeven werd. Hier landden de schepelingen en met hen Sangkilang, die — zeker zijn spraak herkgren hebbende — verklaarde de naar Ceylon verbannen Batara Gowa te zijn. Naar de overlevering zegt was hij eigenlijk een slaaf van een Boneschen prins Aroe Patempe, in wiens plaats hij gezonden zou zijn geweest om dat feest bij te wonen en daarom diens songko ¹ (Makassaarsch hoofddeksel) met gouden band droeg en verder met diens kleederen en wapens was uitgerust. Op het feest gekomen, nam hij onmiddellijk de eerste plaats in en vroeg of er niemand was, die hem herkende. Toen hij zich als Batara Gowa bekend maakte, ontstond er een tumult. Sommigen toch sloegen onmiddellijk geloof aan zijne woorden, anderen weer niet. Ten slotte wist hij zich echter door een ieder te doen gelooven, door naar verschillende sieraden en familieleden van Batara Gowa te vragen op zulk een wijze, dat de domme menigte zich liet verschalken. Door beloften en bedreigingen wist hij zich een grooten aanhang te verwerven. Sommigen maken het verhaal nog mooier, door te vertellen, dat Sangkilang zonder een woord te spreken, geheel alleen op den roerbalk van een prauw gezeten de rivier was komen opdrijven, daaraan dan de verzekering toevoegende, dat de prauw, die hem naar Batavia had moeten brengen om naar Ceylon verbannen te worden, was omgeslagen, doch hij, Batara Gowa zich had weten te redden door zich aan de sangkilang dier prauw vast te houden, waarna het hem gelukte de prauw weer zee te doen houden en op die sangkilang zittende landwaarts te doen varen. Thans zijn er nog velen, die werkelijk meenen dat Sangkilang de echte Batara Gowa was. Hierover zal nader meer uitgeweid worden.

Ondertusschen bleef zijne verschijning geen geheim en de Gouverneur van der Voort ontving er in November 1776 bericht van. De oppertolk Brugman, die enkele dagen tevoren naar Polombangkeng gegaan was om er eenige geschillen tusschen Compagniesonderdanen onderling te beslechten, rapporteerde n. l. dat een weg-

¹ De songko van Bone en van Makassar is zeer verschillend, de een van boven licht gebogen, de andere spits.

geloopen slaaf van Aroe Patempe, dien deze een jaar tevoren op Pasir gekocht had, Sangkilang geheeten, zich voor den verbannen Batara Gowa uitgaf en zich reeds een grooten invloed had weten te verschaffen.

De Gouverneur gaf Brugman onmiddellijk last, krachtdadig tegen den rebel op te treden en hem levend of dood in handen te krijgen, doch alvorens die last Brugman bereikte, werd hij door Sangkilang zelf met 300 volgelingen aangetast. Niettegenstaande Brugman slechts over een 50 man beschikken kon, werd Sangkilang met een verlies van 17 dooden teruggeslagen en verdreven, waarna hij naar kampong Barana in het toenmalige vorstendom, thans regentschap Bangkala de wijk nam. In het rapport van den Gouverneur van der Voort aan de Hooge Regeering over deze aangelegenheid handelende, wordt Barana een Bonesche kampong genoemd, daar de Toerateialanden (Bangkala, Binamoe en Laikang) toenmaals gerekend werden de onderdanige bondgenooten (Boeg. lilipaseiad-jingaeng) van Bone te zijn.

De Gouverneur achtte het verder niet raadzaam meer werk van de zaak te maken, maar besloot de beweging met schijnbare onverschilligheid gade te slaan. Wel werd nog een poging gedaan den vorst van Gowa te bewegen den rebel te doen opvatten, doch deze scheen zich van de geheele zaak niets aan te trekken, waardoor Sangkilang's aanhang zich gestadig kon uitbreiden. Hoe vreemd het ook moge schijnen, het blijft niettemin een feit, dat zelfs de broeder van Batara Gowa, Aroe Mampoe, Karaeng Kandjilo, Karaeng Sapanang en andere Gowa'sche grooten, ja zelfs de moeder en de grootmoeder van den banneling, Karaeng Ballasâri en Aroe Palakka, zich bij Sangkilang aansloten. De naaste familieleden dus van den waren Batara Gowa zagen Sangkilang voor hem aan of gaven voor dit te doen.

Lang echter kon deze te Barana niet blijven, want van der Voort verzamelde een groot aantal Bonieren en Makassaren, die in vereeniging met zijn eigen macht Sangkilang zouden aantasten. Toen men echter begon te ageeren werd van de zijde der hulptroepen eer tegen- dan medewerking ondervonden, zoodat Sangkilang de vlucht kon nemen naar Borisallo in Gowa. Van hieruit — Borisallo is op de grens der Noorderdistricten gelegen — viel hij in Mei 1777 in het landschap Maros, waar hij zich van drie districten meester maakte en voordat de van Makassar op hem afgezonden troepen hem hadden bereikt, had hij zich — ofschoon met groot verlies — van

den Nederlandschen post te Maros meester gemaakt, waarna de geheele bevolking der provincie Maros hem bijviel.

Slechts enkele dagen bleef hij echter in 't bezit van Maros, want den 21^{en} Mei werd hij vandaar door een Bonesche macht onder Poenggawa Datoe Baringang verjaagd, waarom deze eenigen tijd beweerde, ingevolge veroveringsrecht de rechtmatige bezitter van Maros te zijn.

Sangkilang richtte zich thans naar Tallo, welks vorstin Sitti Kalêcha Karaeng Karoêwisi kort te voren zijne partij gekozen en haar rijk aan Gowa afgestaan had. Hier werd hij verslagen door de hulptroepen van Aroe Pantjana, een prins van Tanette, wien vergund was zich metterwoon in Segeri te vestigen en die nu aan het hoofd der hulptroepen uit het noorden stond. Sangkilang en Aroe Palakka — de grootmoeder van Batara Gowa — namen de vlucht door Maros, waarbij zij het alleen aan Datoe Baringang en diens mannen te danken hadden, dat zij niet in handen der Compagnie vielen, want zij toch wierpen zich tusschen het volk van Aroe Pantjana en de vluchtelingen in.

Deze nederlaag schrikte Sangkilang echter niet af, want in Juni 1777 rukte hij de stad Gowa binnen, daarbij nergens tegenstand van de bevolking ondervindende. 's Compagnie's troepen, waarbij 200 Europeanen en 4 veldstukken, tastten hem aldaar aan, doch bij den eersten aanval werden zij met verlies teruggeslagen, hetgeen wederom geweten werd aan de houding der Bonieren, die zich onder den Madanrang zelven bij onze macht hadden aangesloten, doch het gevecht lijdelijk bleven aanschouwen. Den avond na dit gevecht liet de vorst van Gowa den Gouverneur weten, dat hij door de bevolking was afgezet en Sangkilang in zijn plaats tot vorst was uitgeroepen.

II.

Sangkilang had dus een succes verworven van buitengewone betekenis, vooral daar het voornaamste der rijksornamenten, de Soedang, in zijne handen was gevallen, waarvan het bezit hem in de oogen der bevolking tot rechtmatigen vorst van Gowa stempelde. Den dag nadat de bevolking hem als zoodanig had uitgeroepen, kwam de afgezette vorst met diens familie, een klein gedeelte der rijksornamenten medenemende, naar Makassar, alwaar hem te Matowanging, even bezuiden het kasteel, een woonplaats werd aangewezen. Daar

stierf hij den 15^{en} September 1778, waarom men hem na zijn dood Toemenanga ri Matowanging noemde.

Hoewel herhaalde malen getracht werd Sangkilang te verdrijven, slaagde men daarin niet, wat men al wederom weet aan de Bone-sche, Sidenrengsche en Soppengsche hulpbenden, die met den vijand heulden en hem zelfs van levensmiddelen voorzagen. Pas toen er versterking van Java gekomen was, slaagde men er den 27^{en} Juni 1778 in Gowa te vermeesteren. Daarna werden de wallen der versterkingen — voor 't eerst volkomen — geslecht. Wel was dit bij iederen vrede met Gowa bedongen, maar het was nimmer ten uitvoer gebracht.

Vooreerst werd er nu in Gowa geen nieuwe vorst uitgeroepen. Hoewel dit in 1781 wel geschiedde, bleef men Gowa toch min of meer als een wingewest beschouwen, hetgeen tot 1814 voortduurde.

Sangkilang en Aroe Palakka waren al wederom met de hulp der Bonieren ontkomen en hadden zich naar het gebergte begeven, alwaar Aroe Palakka in Januari 1779 te Lanna overleed, waarom zij na haren dood Matinrowe ri Lanna wordt genoemd. Daar de oude vrouw een zeer grooten invloed bij Makassaren en Boegineezen had, was haar dood voor Sangkilang een groot verlies. Evenwel wist deze zich nog staande te houden en deed zelfs in Maart 1779 een inval in Malewang (Polombangkeng), die afgeslagen werd.

Toen loofde de Gouverneur een premie van 2000 Spaansche matten uit voor dengeen die hem levend, en van 1000 voor dengeen die hem dood aan de Compagnie zou overleveren. Zoo min deze premies als eene der door de Compagnie naar 't binnenland ondernomen tochten, aan twee waarvan de Gouverneur zelf deelnam en waarbij men zelfs tot Lanna en Bilibili en later zelfs tot Tasese doordrong, hadden het gewenschte resultaat. Wel deed men den opstandelingen hier en daar afbreuk en werden alle vijandig gezinde kampongs in de asch gelegd, maar het eenig resultaat, dat men bereikte was, dat de Makassaren uit angst voor de met voortvarendheid optredende troepen, hunne bentengs — waaronder zeer sterke — verlieten en het bergland invluchtten. Parigi en Tasese werden hun voornaamste schuilplaatsen.

Na den dood van den Gouverneur van der Voort op 16 Juni 1780 werden er geen pogingen meer aangewend om de opstandelingen met geweld te onderdrukken, ook al daar het raadzaam was zich niet te veel in moeilijkheden te steken, daar Nederland zijne krachten moest sparen om mogelijke aanvallen der Engelschen te kunnen

weerstaan, die, nu Nederland in de verwikkelingen tusschen Engeland en de opgestane Amerikaansche koloniën betrokken raakte, niet zoo onwaarschijnlijk geleken.

De Gouverneur Reyke trachtte dus slechts de aanhangers van Sangkilang afvallig van hem te maken, 'tgeen met velen gelukte.

Echter was de invloed van dezen nog niet geheel gebroken, hetgeen de in 1781 nieuw verkozen vorst van Gowa ondervond. Deze, Mannawârri, ook wel Abdoe'l Hadi Karaeng Boutolângkasa geheeten, was de zoon van den te Matowanging overleden vorst Zainoeddin. In stede van zich in de vroegere residentie der Gowa'sche vorsten te vestigen, ging hij te Mangâsa wonen, waarom hij na de aanvaarding der regeering Karaeng Mangâsa werd genoemd. Eenige Makassaarsche hoofden in de berglanden erkenden hem niet, daar hij de Soedang — zooals wij zagen in het bezit van Sangkilang — niet in handen had. Van dien tijd dateert de scheuring tusschen de z.g. Strand-Makassaren, die hunne wettige vorsten getrouw bleven en de Berg-Makassaren, die Sangkilang en na hem den vorst van Bone aanhingen, daar deze na Sangkilangs dood in het bezit van de Soedang kwam. Die scheuring bleef wel 30 jaren bestaan en nog heden ten dage zijn er overblijfselen van waar te nemen, zooals we in een volgend hoofdstuk zullen zien.

Sangkilang overleed in 1785, waarschijnlijk door vergif. De bij hem gebleven rijkssieraden, waaronder dus de Soedang, werden den toenmaals in Bone wonenden Aroe Mampoe aangeboden, die ze echter ter beschikking stelde van La Tanritoepoe, vorst van Bone, daar deze, mede achterkleinzoon van Matinrowe ri Sombôpoe (zie hierboven) even bevoegd was als hijzelf om ze te aanvaarden. Zoo geschiedde, doch de vorst gaf ze in bewaring aan Aroe Mampoe. Thans scheen dus het oogenblik gekomen, waarnaar het vorstengeslacht in Bone zoo lang verlangd had, want de Berg-Makassaren erkenden den vorst van dat rijk reeds als hun wettigen Heer. Hoeveel pogingen La Tanritoepoe echter ook deed om de Compagnie ook te bewegen hem als vorst van Gowa te erkennen, het gelukte hem evenmin als zij erin slaagde hem van zijn vermeende aanspraken te doen afzien.

Sangkilang — om wederom tot dezen terug te keeren — liet een zoon na, Aboe Bakkara Karaeng Data. Het is moeilijk na te gaan wie diens moeder was, daar Sangkilang verscheidene vrouwen heeft gehad. De voornaamste van dezen was Daeng Padoeni, dochter van den ontslagen Regent van Bonto Bangoeng (Saleier), want door

haar was hij een zwager van Aroe Pantjana, denzelfde, die hem in 1777 uit Tallo verjaagd had.

De vrouwen waren het dus wel, die hem trouw terzijde stonden.

Karaeng Data, of zooals men hem ook veelal noemt Karaenta Data, heeft evenals zijn vader een gewichtige rol gespeeld; doch alvorens tot de behandeling daarvan over te gaan worden hier nog drie gevallen vermeld van personen, die zich nog in de 18^e eeuw voor Batara Gowa hebben uitgegeven.

De eerste was een bij name onbekend persoon, die in 1787 op Soembawa verklaarde Batara Gowa te zijn en een medestander vond in een der Rijks grooten Mete Abdoellah. De opstandelingen, waarbij de zich toenmaals op Soembawa zeer talrijke Wadjoreezen aansloten, verbrandden zelfs des sultans hoofdplaats, waarop de vorst Haroenarrassid hen in kampong Wadjo belegerde. De Compagnie zond hulp met oorlogschepen en hulptroepen, hopen de Wadjoreezen, die in het groot sluikhandel met de Engelschen dreven, voorgoed van Soembawa te kunnen verdrijven. Omtrent deze expeditie wordt meer medegedeeld bij G. Louts *„De vestiging, uitbreiding, bloei en het verval van de macht der Nederlanders in Indië (1602—1858)“*. Het zij hier voldoende te vermelden, dat van den gewaanden Batara Gowa nimmer meer iets vernomen werd.

In 1797 gaf zekere Njanre Karaeng Panrita zich in het Boeloekombasche uit voor Batara Gowa. Hij werd door den Regent van Gantarang gearresteerd en door den Resident van Boeloekomba naar Makassar opgezonden. Wat hier met hem gebeurde, is onbekend.

De derde was Datoe Batoe Goeloeng, die zich eveneens in 1797 te Topedjawa (Takalar) voor Batara Gowa uitgaf. Hij vertelde, dat zijn nog op Ceylon aanwezige familieleden door de Engelschen herwaarts zouden worden gezonden. Den Vorst van Gowa werd hiervan uit Makassar bericht gezonden met vier dozijn patronen! Dit was voldoende om Datoe Batoe Goelang de vlucht naar het gebergte te doen nemen en daar zich — zooals we reeds uiteenzetten — 's vorsten macht niet tot daar uitstreckte, achtervolgde men hem niet. Later werd nimmer meer iets van hem vernomen.

Karaeng Data.

Bij het overlijden van Sangkilang in 1785 moet zijn zoon, Aboe Bakkara (Aboe bakr) Karaeng Data, ongeveer acht jaren oud zijn

geweest. Hij stond in zijne jongelingsjaren te boek als een echte Makassaarsche roofridder, die het zelfs zoo bont maakte, dat Aroe Mampoe hem vogelvrij verklaarde, hetgeen echter practisch weinig beteekende, daar Karaeng Data reeds spoedig een vrij grooten aanhang had en zelfs met nauw aan den vorst van Bone geparenteerde grooten op zeer vriendschappelijken voet stond. Ofschoon hij ook te Makassar als een gevaarlijk sujet stond aangeschreven, werden vandaar nimmer pogingen gedaan om hem, toen hij zich in 1798 en later op Compagnie's gebied — geenszins bedekt doch openlijk en met een groot aantal volgelingen — vertoonde, op te vatten. Later verliet hij Celebes en vertoefde een tijd op Ambon, waar hij zich blijkbaar in den gunst van den Resident mocht verheugen, zooals volgt uit een brief van den Engelschen Resident te Makassar Phillips aan den Luitenant-Gouverneur-Generaal dd. 2 September 1812, meldende, dat Karaeng Data voor hem was verschenen en hem zijn stempel (tjap) en een rotting met gouden knop had laten zien, dien hij van den Resident van Ambon gekregen had.

Waarschijnlijk heeft Phillips Karaeng Data toen toegestaan zich te Beba (Galesong) te gaan vestigen, althans ging hij in die kampong wonen en matigde zich daar al spoedig zulk een gezag aan, dat de Resident te Makassar in October 1813 den Regent van Galesong opdroeg Karaeng Data aan te zeggen om Beba te verlaten, 't geen deze waarschijnlijk goedschiks gedaan heeft, daar de zaak tot geen verdere briefwisseling aanleiding heeft gegeven. Karaeng Data schijnt echter zijn bewogen leven niet te hebben kunnen verwisselen met een rustig, want in de memorie, welke de commissaris Chassé den na het Engelsch tusschenbestuur het eerst optredenden Gouverneur Tielenius Kruythoff ter hand stelde, wordt van hem gezegd „dat hij niets deed dan rooven, branden en plunderen, vluchtende voor dengene, die hem achterna zette, zijnde hij sedert vele jaren vogelvrij verklaard“.

Zijn aanhang was nog voldoende om het grootste deel van Gowa's bergland van den in 1816 opgetreden vorst Kareang Lembangparang afvallig te maken, van welke landen alleen met name genoemd wordt Boeloetana, gebied van Karaeng Bontonombo. Zelfs in Augustus 1819 waagde hij het met een aanzienlijke macht, in Beba zijn vroegere verblijfplaats, neer te strijken, wel verklarende zich naar Makassar te willen begeven om daar zijn onderwerping aan te bieden, maar hieraan geen gevolg gevende. Zoo werd dan ook besloten hem

daar aan te tasten, waarom de kolonel, militaire commandant La Fontaine met twee kapiteins, 9 Europeesche en een Inlandsche officier met 240 manschappen, waaronder 137 Europeanen, aan boord van eenige prauwen van Makassar zuidwaarts koers zette en even benoorden Beba landde. Onderwijl ging een detachement huzaren overland derwaarts, terwijl de bevolking van het toenmalig zelfstandige, later onder Galesong gebrachte regentschap Bontolebang en die van Polombangkeng als hulptroepen mede aan de onderneming deelnamen.

Dienzelfden morgen (20 Augustus 1819) had zich een Frans Kombatari of ook wel Radja Bagoesoe noemende avonturier, benevens zekere Karaeng Manggarâi, bij Karaeng Data aangesloten.

Nadat de troepen geland waren, begaf de kolonel zelf zich met een gering gevolg naar Beba om Karaeng Data te gelasten met hem mede te gaan, waarbij deze den kolonel zelven, zonder dat die officier wist met wien hij te doen had, te woord stond! Hoewel schoorvoetend, voldeed Karaeng Data aan dien last. Hij verscheen, gevolgd door circa 200 man, voor het front der troepen. Onmiddellijk werd een peloton van den linkervleugel van de hoofdmacht afgescheiden om zich tusschen de troepen — die front naar zee hadden gemaakt — en de zee te plaatsen om den opstandelingen den terugtocht naar Beba onmogelijk te maken.

Toen nu kolonel La Fontaine de ontwapening van Karaeng Data en zijne volgelingen gelastte, maakten dezen plotseling amok en ontstond er een verwoed gevecht, waarbij meer dan 100 Makassaren sneuvelden, en ook aan 's Gouvernements zijde verscheidene dooden en gekwetsten vielen te betreuren.

Karaeng Data zelf wist, hoewel gewond, te ontkomen, doch stuitte in zijn vlucht op het volk van Gowa en werd afgemaakt, althans zoo luiden de officieele berichten. Volgens anderen zou Karaeng Data ontkomen zijn en zou een zijner getrouwen zich voor hem hebben opgeofferd, door zich met zijn kleederen en wapens te tooien om aldus den eigenaar zelf daarvan de gelegenheid te geven om te ontvluchten. Dergelijke staaltjes van heldenmoed zijn in de geschiedenis der Makassaren en Boegineezen meer bekend, dus het zou niet geheel onmogelijk zijn. Booze tongen zeggen, dat er onder de Gowasche aanvoerders waren, die wisten hoe de vork in de steel zat, maar die zich opzettelijk van den domme hielden om van verdere moeilijkheden en opdrachten ontslagen te worden! Hoe dit zij, het is zeker, dat na dien tijd van Karaeng Data zelven nimmer

meer vernomen werd. Evenwel meenen thans nog vele Makassaren dat hij nimmer gestorven is, doch slechts van het wereldtooneel is verdwenen, en hierin hebben later avonturiers en bedriegers gereede aanleiding gevonden om zich voor hem uit te geven en der goed-geloovige bevolking ontzag in te boezemen en op te lichten.

De oudste zoon van Karaeng Data, ofschoon ook zwaar gewond, wist te ontsnappen. Twee andere zoontjes, de ongeveer negenjarige Galesa daeng Malaba en een vijf- à zesjarig knaapje, wiens naam in de officieele bescheiden niet genoemd wordt, vielen respectievelijk den vorsten van Sidenreng en Gowa in handen, die ze binnen weinige dagen den Gouverneur overleverden. Zij werden naar Java gezonden. Volgens opgaven van inlanders zou het laatst bedoelde kind Pelo heeten, en zou het slechts een neefje en geen zoon van Aboe bakr Karaeng Data zijn, welk laatste in verband met de in het archief te Makassar voorhanden zijnde gegevens onwaarschijnlijk is.

Behalve de genoemde liet Karaeng Data nog verscheiden andere kinderen na, van wie enkele nog een belangrijke rol in de Makassaarsche geschiedenis hebben gespeeld.

De oudste zoon — vermoedelijk de bij Beba zwaar gewonde en gevluchte — was Tjalla Karaeng Borong, over wien in een volgend hoofdstuk nader zal worden gehandeld.

Een andere zoon was Tjadi daeng Matarang, die van 1856 tot 1860 Regent van Sodiang was, terwijl een zijner dochters Rante patola daeng Matene Karaeng Bontosoenggoe in 1859 door den Grooten Landraad te Makassar wegens oplichting en aanranding der openbare rust voor 10 jaren verbannen werd, welke straf zij te Krawang onderging. Haar zuster Sitti daeng Matannang, eveneens door die Rechtbank wegens hetzelfde misdrijf veroordeeld, werd door den Raad van Justitie vrijgesproken.

Wat den zich te Beba bij Karaeng Data aangesloten hebbenden Frans Kombatari, Radja Bagoeroe, betreft, deze trachtte in 1822 wederom onrust in Boeloekomba en Bonthain te stoken, doch werd door den Regent van Bonthain, Bagala daeng Malloe verslagen, waarna nimmer meer iets van hem vernomen werd. Zijn metgezel Karaeng Mangarâi, die later bleek ten rechte Siding daeng Laoe te heeten, viel het Gouvernement in handen en werd tot 10 jaren dwangarbeid en bannissement veroordeeld, waarop hem Banda als strafplaats werd aangewezen.

Karaeng Borong.

Tjalla Karaeng Borong was, zooals we zagen, de oudste zoon van Karaeng Data. Hij gedroeg zich na het gebeurde te Beba goed en bewees zelfs in 1824 en 1825 belangrijke diensten aan het Gouvernement, toen de Bonieren in de Noorderdistricten waren gevallen, waarom hij in 1827 door den Gouverneur Bischoff tot Regent van Tanralili werd verheven. Hij was gehuwd met Karaeng Kaloekoe-wang, dochter van den reeds meermalen vermelden Aroe Mampoe, na zijnen dood Toemênanga ri Tompobálang genoemd. Deze omstandigheid heeft er zeker niet weinig toe bijgedragen, dat Karaeng Borong zich, nadat hij als Regent van Tanralili was afgetreden, wederom mengde in de binnenlandsche aangelegenheden van Gowa.

De verheffing van dezen kleinzoon van Sangkilang tot Regent van Tanralili — hetgeen voornamelijk op voorspraak van den toenmaligen Assistent-Resident van Maros, Mayor, was geschied — was zeker niet bevorderlijk voor het verdwijnen van de meening, dat Sangkilang werkelijk Batara Gowa was. De Makassar kan zich eenvoudig niet voorstellen, dat iemand, die daarop door geboorte geen recht heeft, tot zulk een hooge post geroepen kan worden; want ook van moederszijde gaf Karaeng Borong's afstamming hem geen recht op den Tanralilischen Regentszetel. Zijne moeder toch was een dochter van zekeren Anronggoeroe Djondjo, een gering hoofd in het Noordoostelijk bergland van Gowa.

De Regenten van Tanralili hebben het bestuur immer veel zorgen gebaard. Zij bleven evenwel gehandhaafd, daar men hun invloed te aanzienlijk achtte om hen, zonder groote en kostbare voorzorgen om de rust te handhaven, van hun voetstuk te werpen. Den Regent van Tanralili en zijne trawanten werden nog in 1900 dingen ten laste gelegd, die als ze bewezen waren, hem niet alleen als Regent onmiddellijk hadden moeten doen ontslaan, maar hem tot een misdadiger stempelden.

Het geslacht van Tjalla Karaeng Borong wist zich echter tot op den huidigen dag als regenten van Tanralili staande te houden. Hoe gevaarlijk deze nazaten van den onruststoker Sangkilang ook thans nog zouden kunnen worden voor de rust en orde in het pas onderworpen Gowa, blijkt uit het feit, dat de zoon van den tegenwoordigen Regent van Tanralili, daeng Pagadjang geheeten, zich kort na de expeditie tegen genoemd landschap met een vrij aanzienlijk gevolg naar Gowa begaf en daar door de bevolking van

Songkolo en de Toe Badjeng met- vorstelijke eerbewijzen werd ontvangen. Overal werden voor hem karbouwen geslacht en werd de bevolking saamgeroepen om hem eer te bewijzen! Het was een poging van Daeng Pagadjang om bij de meest westwaarts wonende Berg-Makassaren den invloed en het gezag van het geslacht van Sangkilang, den pseudo Batara Gowa te herstellen en wederom levendig te maken. Ware hem niet onmiddellijk en in het na de laatste expeditie als afzonderlijk bestuursressort gecreëerde West-Gowa en in het tegenwoordige eveneens als zelfstandig zelfbesturend landschap Zuid-Gowa door het Europeesch Bestuur alle verdere toegang tot die streken ontzegd, en het mogelijke gedaan om hem te beletten zijn invloed daar te doen gelden, mogelijk zouden nieuwe rust-verstoringen in het Gowa-sche hebben plaats gehad.

Werden dus hier mogelijke ongeregeldeheden in den beginne gesmoord, een ernstiger poging in 1868 van Tjalla Karaeng Borong zelve, den grootvader van den zooeven genoemden Daeng Pagadjang, had grootere gevolgen.

In April van dat jaar, toen de vorst van Gowa zich met zijne gansche familie naar Bonthain begeven had om te Tjalendoelendoe in die afdeeling een gelofte te gaan vervullen, ontving de Assistent-Resident van Maros, J. N. Vosmaer, een briefje van Karaeng Borong, die in 1865 reeds door zijnen zoon Patahoela als Regent van Tanralili was opgevolgd en sinds te Mangempang in dat regentschap was blijven wonen, meldende, dat Manjereang daeng Paserang, Glarrang van Mangâsa, een der „Bate Salapang“ van Gowa, hem uitgenoodigd had zich naar Gowa te begeven, hetgeen hij zonder voorkennis van den Gouverneur en den Assistent-Resident niet durfde doen. Hij zoude daarom Glarrang Mangâsa met den Regent van Tanralili nog dienzelfden avond naar Makassar laten gaan. Den volgenden morgen echter kwam de Regent van Tanralili, naar het schijnt gezonden door zijnen vader Karaeng Borong, zich bij den Assistent-Resident te Maros melden, waarop deze hem toen verbood naar Makassar te gaan en hem opdroeg een gelijk verbod aan Karaeng Barong over te brengen. Glarrang Mangâsa mochten zij niet volgen en wenschte deze niet alleen te gaan, dan moesten ze hem maar huiswaarts zenden. Van een en ander werd Karaeng Borong schriftelijk in kennis gesteld.

Den dag daarna (12 April 1868) kwam de Sjahbandar van Gowa den Gouverneur, die van alles nog geheel onkundig was, mededeelen, dat Glarrang Mangâsa met zekeren Goeroedaeng Malâbang

naar Tanralili was gegaan om den Regent en het volk aldaar over te halen hen te volgen, ten einde zich van het gezag in Gowa meester te maken en de rijksornamenten in bezit te nemen, voorgevende, dat zulks op last van den Gouverneur geschiedde. Zooals het onmiddellijk daarop ingestelde onderzoek aantoonde, waren behalve Glarrang Mangâsa, ook zekere Garantjiug Poewa Pento van Parangbanoewa en Daeng Mangîtoeng van Mapâla hoofdaanleggers van het plan, terwijl een groot gedeelte van het volk van Songkolo, de Patambirangers en de Toe Badjeng zich bij hen hadden aangesloten. Zelfs waren vermoedelijk ook de Glarrangs van Samâta, Patjellâkang, Sodiang en Patalâssang, evenals Glarrang Mangâsa zelf kiesheeren (Bate Salâpang) van Gowa, in de zaak betrokken.

Ondertusschen was Karaeng Borong in weerwil van het verbod van den Assistent-Resident van Maros met Glarrang Mangâsa en zijne metgezellen langs den grooten postweg naar Makassar getogen. De Regent van Tanralili was niet medegegaan, maar diens broeder, tweede zoon van Karaeng Borong, Njimpoeng daeng Palallo, toen regent van Simbang — thans regent van Tanralili! — was met 200 man den stoet gevolgd.

Deze allen arriveerden den 14^{en} April te Makassar, alwaar Karaeng Borong en Glarrang Mangâsa een onderhoud aan den Gouverneur verzochten. Deze gelastte een onderzoek op het z.g. Inlandsch Bureau, waaruit bleek, dat Glarrang Mangâsa zich met de Glarrangs van Borongloe en Pao naar Karaeng Borong had begeven om dezen in overeenstemming met het volk van Borongloe (Sôngkolo) en de Toe Badjeng het rijk van Gowa aan te bieden, in de hoop, dat het Gouvernement zulks zou goedkeuren, doch dat Karaeng Borong, daarvoor bevreesd geworden, hen daarop zelf naar Makassar had gebracht.

Op last van den Gouverneur werden Glarrang Mangâsa en de reeds vroeger genoemde Daeng Malâbang in de gevangenis opgesloten en werd Karaeng Borong naar huis gezonden, met opdracht zich nimmer meer met de zaken van Gowa in te laten. Het volk, dat zich te Patjinôngang ten huize van Glarrang Mangâsa verzameld had, ging uiteen, zoodra het diens gevangenneming vernam.

De vorst van Gowa, op het hooren dezer tijdingen ongerust geworden, keerde onmiddellijk naar zijne hoofdplaats terug. Uit het namens hem ingesteld onderzoek bleek, dat de beweging zeer ernstig had kunnen worden, indien Karaeng Borong, in stede van naar Makassar te gaan, met Glarrang Mangâsa was medegegaan.

De eerste, die het volk in Gowa had trachten op te ruïnen, was een zekere Siradjoeng daeng Mangâgo van Tanralili geweest, zoodat de veronderstelling, dat het geheele plan van Karaeng Borong zelf was uit gegaan, niet te gewaagd is. De vorst berichtte den Gouverneur tevens, dat, tijdens Karaeng Borong en Glarrang Mangâsa naar Makassar trokken, zich de Regent van Simbang en diens schoonbroeder Hamandjâ daeng Magassing met ongeveer 50 man van Maros naar Patjinôngang hadden begeven, waarna de Regent van Simbang zich bij zijnen vader Karaeng Borong had gevoegd en Hamandjâ daeng Magassing naar Paoe Paoe was gegaan.

De Regent van Simbang werd eerst met een maand aanhouding te Makassar en daarna met ontslag uit den dienst (besluit d.d. 2 Juni 1867 N° 2270/4) gestraft. Met zulk een geringe straf meende men een in functie zijnde Regent, die zich op de beschreven wijze met de zaken van Gowa inliet, te kunnen corrigeeren! Zelfs was een en ander geen reden om hem voor het regentschap van Tanralili ongeschikt te verklaren. De tegenwoordige Regent van Tanralili, versierd met de zilveren ster van Trouw en Verdienste, is dezelfde Njimpoeng daeng Palallo!

Met Garantjing Poewa Pento en eenige zijner zonen en kleinzonen liep het minder gunstig af. Zij werden in Mei 1868 te Las-sang (Polombangkeng) gearresteerd en den 12^{en} dier maand aan den vorst van Gowa uitgeleverd, 't geen met Glarrang Mangâsa en Daeng Malâbang eerst na een langdurige correspondentie geschiedde. Welke behandeling die arrestanten in Gowa ondervonden, zoo lezen we in een der in 't archief te Makassar aanwezige stukken, „is onbekend“. De eenvoudige waarheid is echter, dat Poewa Pento c. s. met de zeer wreede straf „nirappâi“ werden gestraft. Daarbij worden de veroordeelden, met de armen uitgestrekt aan een bamboe gebonden, in de gevangenis opgesloten, doch telkens gedurende eenige uren op het heetst van den dag in de zon geplaatst (niallôwi). Het nagenoeg naakte lichaam hield in dien toestand den strijd tegen de scherpe zonnewarmte en de schrale winden niet lang uit en doorgaans — als ook hier — eindigde die straoefening reeds na enkele dagen met den dood. Daeng Malâbang werd ongeveer gelijk gestraft en overleed ook na eenige dagen in de Gowasche gevangenis. Glarrang Mangâsa werd wegens zijn hooge geboorte niet op die wijze behandeld, maar toch ook op een alles behalve zachtaardige wijze gecorrigeerd. Hij werd iederen Zaterdag, wanneer de Gowasche soldaten zich oefenden, met een ketting aan een paaltje in den grond

gebonden (nipãoekang), opdat dan velen aan hem een afschrikwekkend voorbeeld zouden nemen; een straf dus als een soort schandpaal. De vorstin van Gowa, eene bloedverwante van Glarrang Mangâsa, liet, als de felle zon dezen te zeer pijnigde, den ongelukkige veelal binnen de gevangenis brengen, door welk gunstbetoon het lijden langer duurde; althans overleed Glarrang Mangâsa pas na enkele jaren.

Rante Patola daeng Patene.

Reeds in een vorig hoofdstuk werd medegedeeld, dat de dochter van Karaeng Data, Rante Patola daeng Patene wegens oplichting en aanranding der openbare rust met 10 jaren dwangarbeid en bannissement werd veroordeeld.

Ziehier hoe deze zaak zich heeft toegedragen.

Op zekeren dag in Maart 1858 kwam de Inlander Tjambang van Soreang den Magistraat te Makassar mededeelen, dat hij enkele dagen tevoren te Kalongkong (Galesong) door daeng Patene was uitgenoodigd tot het bijwonen van een feest. Daar had hij van achter een klamboe een stem vernomen, die zijn naam noemde en hem verzocht een Chineesch boekje, dat een onzichtbare hand hem uit die klamboe toereikte, aan den Gouverneur ter hand te stellen en dezen op een eventueele vraag mede te deelen, dat dit boekje van een Radja kwam, die wel gehoord, maar niet gezien kon worden. Den Gouverneur moest hij verzoeken de wapens gereed te houden en den Radja de helft te zenden, daar er een oorlog ophanden was en dat de persoon wien de stem behoorde voor zich zelf nog een paar jachtgeweren verzocht, om daarmede op de vogeljacht te kunnen gaan!

Het Chineesche boekje bleek een in China uitgegeven schoolboekje van zeer onschuldigen aard te zijn.

Ondertusschen werden daeng Patene en enkelen harer helpers in arrest genomen. Bij het daarop gehouden onderzoek bleek, dat Tjambangs verklaring in alle opzichten juist was. De onzichtbare vorst was zekere I Madjoe, wiens vader eertijds Anronggoeroe (hoofd) van Bontonmpo was geweest, in welke kampong Daeng Patene, alvorens dit te Kalongkong te doen, hare praktijken op dezelfde wijze had ten uitvoer gebracht, doch vanwaar zij op last van den vorst van Gowa verjaagd was. Hier had de onzichtbare vorst, waarvoor ook I Madjoe gefungeerd had, voorspeld, dat de bedoelde oorlog aan vele menschen het leven zou kosten en dat er bij het

uitbreken van den krijg een aantal schepen ter kust van Celebes zouden ankeren, waarmede o. a. Karaeng Data en zijn zoon Galesa zouden aankomen.

I Madjoe bleek een speelpop in handen van daeng Patene te zijn, welke laatste een hoogst onzedelijk leven leidde en onder meer met verscheidene vrouwen in het huwelijk vereenigd was, voor een vrouw zeker een eigenaardige liefhebberij!

Onderging zij de haar toegediende straf van 10 jaren dwangarbeid te Krawang, haar voornaamste medeschuldige, zekere Soeboe, zou naar Banda worden verbannen, doch overleed vóór zijne opzending in de gevangenis te Makassar. Andere medeplichtigen werden tot tepronkstelling en dergelijke straffen veroordeeld.

Verschijsningen van Batara Gowa.

I.

Wist Sangkilang aan zijne bedriegerijen zulk een beteekenis te geven, dat zijne nazaten daarvan tot op heden de voordeelen onder vinden, niet allen, die zich voor Batara Gowa hebben uitgegeven wisten zich met zooveel energie en driestheid staande te houden. Reeds noemden we drie personen, die zich behalve Sangkilang nog tijdens het leven van Batara Gowa voor dezen uitgaven. In 1841 trachtte zich zekere Adang Poewa Mase, dodja bij de massigit in kampong Malajoe te Makassar, voor Batara Gowa uit te geven. Het gelukte hem een 70tal lieden te bewegen hem aan te hangen, waarmede hij op het Gouvernementsgebied rondzwierf en de rust bedreigde.

Den 31^{en} Augustus van dat jaar vertoonde zich die bende in kampong Samboeng djawa, die in 1838 aan den vorst van Tallo ontnomen was, daar zij altijd een schuilplaats voor onruststokers en kwaad volk was geweest. Daarop rukte de bende voort tot Karebosi, het veld beoosten kampong baroe te Makassar (het tegenwoordige koningsplein), alwaar het door een list van den Glarrang van Samboeng djawa gelukte zich van Adang Poewa Mase mees'er te maken, waarna een kort en hevig gevecht ontstond. Toen versterking van de politie opdaagde, namen de opstandelingen de vlucht naar de bosschen beoosten het fort Valkenburg, alwaar later nog 7 volgelingen van Poewa Mase werden gearresteerd. De hoofdaanlegger werd ter dood en de anderen tot zware lijf- en vrijheidstraffen veroordeeld.

II.

Deze strenge straffen schrikten zekeren Daeng Toelo niet af om reeds in 1843 een anderen aanslag tegen de rust te smeden. Hoewel zijne inhechtenisneming reeds bevolen was, wist hij een der hoofden te Makassar, den Kapitein Kodja Abdoe'l Baki door het voorwenden van droomen en bovennatuurlijke verschijningen zóó voor zich in te nemen, dat deze hem ten spijt van bovenbedoeld bevel in zijn huis opnam en de gelegenheid bood zijne leeringen aldaar te verkondigen, zich zelven als een zijner eerste discipelen verklarende. Zelfs gaf hij den reeds ongeveer 60-jarigen bedrieger zijn 20-jarige dochter ten huwelijk, welke echtvereeniging in stijd met de gebruiken buiten bemoeienis van den Kalie te Makassar werd voltrokken. Dit was in die dagen nog in een ander opzicht een vergrijp, daar huwelijken met onderhoorigen der zelfbesturende landschappen niet zonder vergunning van den Gouverneur mochten worden gesloten; Daeng Toelo toch was een bloedverwant van den Anronggoeroe (hoofd) van Oedjoentana en behoorde in Gowa thuis.

Hij verkondigde onder meer, dat hij uit den Hemel was gedaald en met het Opperwezen en den profeet in rechtstreeksche gemeenschap stond, terwijl hij met bovennatuurlijke krachten begaafd was. Hij voorspelde de aanstaande verrijzing van Sangkilang, hetgeen een geheele ommekeer van zaken in deze gewesten tengevolge zou hebben, zijne hoorders aanmanende zich op die gewichtige gebeurtenis voor te bereiden.

Daeng Toelo werd eindelijk in 1844 gevangen genomen. Daar de Anronggoeroe van Oedjoentana, wiens bloedverwant hij was, een gunsteling van den Bitjaraboetta van Gowa was, trachtte deze den Gouverneur de Perez harhaaldelijk te bewegen hem op vrije voeten te stellen, maar te vergeefs. Zoowel Daeng Toelo als de Kapitein Kodja werden voor den tijd van 10 jaren van Celebes verbannen en hun Soerabaia als strafplaats aangewezen. De eerste overleed aldaar, maar de gewezen Kapitein Kodja keerde na expiratie van zijnen straftijd naar zijn geboorteland terug, alwaar hij zich te Sawakoeng towa (Galesong) vestigde.

III.

In 1852 had een aanslag van gelijken aard plaats door Oemar Bapa Penai, zich ook noemende Daeng Taipa, afkomstig van Soem-

bawa. Hij woonde toen in Kampong Daia (Tallo), doch begaf zich van tijd tot tijd naar Makassar, alwaar hij zich dan ten huize van de vrouw I Sariana ophield. Die vrouw verzamelde, als hij daar was, een aantal lieden, voor wie Daeng Taipa zich bekend maakte als Batara Gowa, verklarende eens de hoofdplaats Makassar en het fort Rotterdam te zullen innemen. Hij was na 40 nachten in het rijk der dooden te zijn geweest weer levend geworden. Verder beweerde hij reeds vele aanhangers, waaronder eenige hoofden, te Makassar te hebben. Na een onderhoud met den profeet zelven, was hij eens bij Allah ta'alla in diens woning toegelaten, waarna de Heer zelf de vervulling van zijn wensch om Makassar te vermeesteren had toegezegd, zoodra hij veertig kinderen en kinds-kinderen had, hetgeen nu het geval was. De reis naar Allah ta'alla was blijkbaar niet zoo heel moeilijk geweest, want de Heer aller werelden woonde in kampong Kâpasa (Tallo)! Men behoefde niet na te gaan of hij werkelijk veertig kinderen en kleinkinderen had, want dezen waren over de geheele wereld verspreid. Er waren er die in Nederland, in Manilla, in Engeland en in Roem (Turkije) woonden!

Nu zou er een groote duisternis met een alles overweldigende watervloed komen ten teeken, dat al zijn kinderen en kleinkinderen naar Celebes zouden komen, terwijl alle blanken en zij, die zijne leer verwierpen, zouden omkomen. Zijne aanhangers zouden dan gespaard blijven en daarvoor schonk hij hen allen een djimat, die hen in staat zou stellen wonderen te verrichten. Alvorens echter iemand als leerling aan te nemen — hier komt de *clou* — vorderde Daeng Taipa 150 duiten en wat opium! Hiervoor ontving men dan de kostbare djimat in den vorm van een stukje papier, beschreven met Arabische letters. Ook te Daia had Daeng Taipa een vrouw, die later verklaarde van zijne leerstellingen niets te weten, doch iederen vrijdag aan een vlag, die hij in zijn huis aldaar bewaarde, op zijn last geofferd te hebben.

De grappenmaker heeft echter weinig genoegen van zijn werk beleefd, want in Maart 1853 werd hij tot 10 jaren dwangarbeid wegens aanslag tegen de openbare rust en poging tot verstoring van den maatschappelijken en staatkundigen staat van zaken veroordeeld en hem het eiland Onrust als strafplaats aangewezen. Hij is evenwel nimmer derwaarts overgebracht, daar hij in Augustus van dat jaar in 's Lands gevangenis te Makassar overleed.

IV.

Een nog ongunstiger, hoewel voor de betrokkenen minder onaangenaam verloop, had de poging in 1858 van Daeng Manoedjoe te Soredjirang (Maros), tevoren in Topedjawa (Takalar) gewoond hebbende onder den naam van Dorra. Hij beweerde de rechtmatige vorst van Gqwa — vermoedelijk dus ook Batara Gowa — te zijn, ten bewijze waarvan hij twee der voornaamste rijkssieraden in zijn bezit beweerde te hebben n.l. het rijkszijdgeweer Soedang en een vaandel, volgens sommigen Tjindana, volgens anderen Tjanning bareia geheeten.

Daeng Manoedjoe begon zijn operatiën van de kampong Maritjaia te Makassar uit. Hier noodigde hij zekeren Bangkeke, met hem en zijne vrouw naar Kômara (Malôlo, in de tegenwoordige afdeeling Takalar gelegen) te gaan. Dit geschied zijnde werd hier een karbouw geslacht en met het bloed in het bijzijn van honderden personen eerst de graven zijner voorouders en daarna de z.g. Soedang en het vaandel besmeerd; waarna hij, vergezeld van een klein gevolg met Soedang en vaandel, naar Maritjaia terugkeerde, doch bij weigering van den mandoer van het dusgenaamde landgoed om daar toegelaten te worden, rechtstreeks naar Patirol in Maros doorging. Zij namen alhier hun intrek bij Sanro Mangking, die hen echter ook op het vernemen, dat er een bevel van gevangenneming tegen hen was uitgevaardigd verzocht ten spoedigste zijne woning te verlaten. Dit gebeurde, doch tot overmaat van ramp — hetgeen later hun geluk zou zijn — vergat men de Soedang mede te nemen, zoodat dit wapen der politie bij de arrestatie van Sanro Mangking in handen viel.

Daeng Manoedjoe zwierf nu met eenige volgelingen tusschen Maros en Malolo, Barana en Bangkala rond, doch daarna is nimmer meer iets van hem vernomen.

Behalve Sanro Mangking waren nog drie volgelingen van Daeng Manoedjoe gearresteerd. Daar echter de z.g. Soedang in handen der justitie was en dit hen zeker zou afschrikken van verdere deelneming aan de plannen van Daeng Manoedjoe, werden allen in vrijheid gesteld.

V.

Een volgend geval had in 1861 in het regentschap Oud Boeloekomba plaats, alwaar vier personen zich uitgaven voor Batara

Gowa, Aroe Mampoe, Karaeng Data en Saweri gading. Zijn de eerste drie namen ons reeds bekend, Saweri gading is de in het Boegineesche heldendicht La Galigo bezongen oude vorst van Loewoe, die door de Boegineesche vorsten als hun stamvader wordt beschouwd.

Zij trachten de regenten van Bantaeng (Bonthain) en Kadjang te bewegen, met hen gemeene zaak te maken en het Gouvernement afvallig te worden. Ziende, dat zij geen succes hadden en de bevolking geen geloof aan hunne beweringen hechtte, trokken zij naar Kindang in Gowa, alwaar de bevolking, bemerkende dat zij bedriegers waren, den z.g. Batara Gowa doodde, waarna zijne aanhangers en volgelingen de vlucht namen.

De zucht naar avonturen was bij zijne drie metgezellen echter nog niet gedoofd, want in 1864 wisten zij zich in Bonthain eenigen aanhang te verwerven. Toen kwamen n.l. in de kampong Rappowa aldaar een persoon aan, zich noemende Galesa — zoooals we zagen was dit de naam van Karaeng Data's naar Java gebrachten zoon — vergezeld van een groote stoet ruiters, der bevolking geneesmiddelen en djimats uitreikende. Het huis, waar deze Galesa zich ophield, werd dagelijks door een groot aantal personen bezocht, die hem dan versnaperingen en geschenken kwamen brengen.

De onruststokers werden in November 1864 opgevat, waarbij toen bleek, dat de drie bovenbedoelde personen zich uitgevende voor Aroe Mampoe, Karaeng Data en Sawerigading, met onzen Galesa de zaak op touw hadden gezet. Daar er geen voldoende termen aanwezig waren om hen te veroordeelen, werden zij echter op vrije voeten gesteld.

VI.

In April 1865 werd te Takalar zekere Andi Soemanga Roekka in hechtenis genomen, daar hij zich uitgaf voor een afstammeling van een vroeger vorst, zich Karaeng Lolo noemde en gewapend langs den weg liep. Hij werd voor de politierol met 20 rottanslagen en 8 dagen gevangenisstraf gestraft. Het bleek kort daarna, dat ook deze zich reeds een vrij grooten aanhang had weten te verwerven. In September toch van dat jaar kwam een inlander, in de wandeling Karaeng genoemd bij den controleur van Takalar om vergunning te vragen zich in Montjong Komba te mogen vestigen, 't geen hem niet toegestaan werd, daar hij den controleur verdacht voorkwam. Eerst daarna bleek, dat genoemde Karaeng zich voor

een afstammeling van Karaeng Data uitgaf en zich te Kômara beoosten Montjong Komba gelegen met een 300 tal volgelingen ophield, waaronder allerlei beruchte roovers en dieven. Die streek is altijd een vruchtbaar terrein voor dergelijke praktijken geweest. Dun bevolkt en buiten de sfeer liggende van de dagelijksche bemoeiingen der ambtenaren, hielden zich daar altijd min of meer georganiseerde rooverbenden op, welke de kleinhandelaren, die goederen van Gowa's bergland naar de vlakte brachten om daarvoor landbouwproducten terug te brengen en die handel met pikolpaarden dreven, molesteerden, beroofden en soms zelfs vermoordden. Pas in den laatsten tijd, na het meer krachtig optreden van het Gouvernement in dit gewest is daarin wijziging ten goede gekomen. Vooral de plaatsing in 1905 van een posthouder in die streken met een voldoende politiemacht heeft tot die verbetering veel bijgedragen.

Keeren we thans tot onzen Karaeng terug. Pogingen om hem in handen te krijgen faalden, daar hij de vlucht nam en zijn verblijfplaats onbekend bleef. In Mei 1866 echter bleek, dat een zekere zich te Aeng batoebatoe (Galesong) gevestigd hebbende Baso daeng Matadjang niemand anders was dan de bovenbedoelde onruststoker. Een arrestatie was het gevolg. Daeng Matadjang bekende wel djimats te hebben uitgereikt, doch daarvoor geen geld of andere zaken te hebben ontvangen, en dat hij zulks op last had gedaan van Galesa Karaeng Lolo, denzelfde, die in 1865 tot een dracht rottanslagen en gevangenisstraf te Takalar was veroordeeld.

Het onderzoek, dat nu volgde, leverde voldoende termen voor een strafrechterlijke vervolging op en bij vonnis van den Landraad te Takalar dd. 17 Juni 1867 werd Baso daeng Matadjang tot 10 jaren dwangarbeid buiten den ketting veroordeeld wegens vagabondage, welke straf de Raad van Justitie tot 3 jaren terugbracht bij zijn arrest van den 3^{en} Juli d. a. v.

VII.

In Tompoboeloe, het aan Bonthain grenzende gedeelte van Gowa, vertoonde zich in 1867 een fraai uitgedoscht man, die beweerde I Pelo te zijn, de tweede zoon van Karaeng Data. Hij gaf voor uit den Hemel te zijn neergedaald om het indertijd aan zijnen grootvader Batara Gowa gepleegd onrecht te wreken en te herstellen. Hij verwierf zich zulk een aanhang, dat de vorst van Gowa het

noodig vond zelf met een gewapende macht derwaarts te gaan, en de rebelleerende kampons in den asch legde. Hiertegen niet opgewassen, nam I Pello de wijk naar Lokka in het Bonthainsche, waarheen hem een gedeelte van zijnen aanhang volgde, welhaast vermeerderd met een aantal Bonthainsche bergbewoners. Door het Bestuur werden nu maatregelen genomen den avonturier onschadelijk te maken. Hij werd te Lokka in een huis door het volk van den Soellewatang van Bonthain omsingeld en gedood.

Zijn hoofd werd naar Bonthain gebracht en daar herkenden sommigen het als toe te behooren aan Asang, een in Februari t. v. vandaar gedrosten Javaanschen dwangarbeider in den ketting.

VIII.

Volledigheidshalve wordt nog melding gemaakt van een in 1868 te Balasoeka (Gowa) opgetreden bedrieger, die zich uitgaf voor Karaeng Panrita (Panrita is het Makassaarsche woord voor Pandita), hiermede te kennen gevende, dat hij iemand met bovennatuurlijke macht was. Hij was uit Tanralili afkomstig en had daar, zoowel als te Simbang, zeer veel familie, zoodat wellicht Karaeng Borong aan de zaak niet vreemd was. Sommige kampons in N. O. Gowa sloten zich in hun geheel bij hem aan, waarom deze werden getuchtigd door den vorst van Gowa. Karaeng Panrita vluchtte noordwaarts en sloot zich aan bij den beruchten ex-matowa van Tjambatjamba, die het gebied der Bergregentschappen van de Noorderdistricten voortdurend onveilig maakte en zelfs een aanval waagde tegen het Bestuursetablisement te Tjamba. Van Karaeng Panrita zelf is na dien weinig meer vernomen.

IX.

In het begin van 1871 werd nogmaals een ernstige poging gewaagd om het gezag omver te werpen. Reeds was Vrijdag de 3^e Februari van dat jaar als de dag bepaald, waarop Makassar zou worden afgeloopen en Gowa worden aangetast.

Een der hoofdaanleggers woonde te Makassar zelf en gaf zich uit voor Batara Gowa, terwijl deze in verbinding stond met iemand in de onderafdeeling Tallo, die Karaeng Data beweerde te zijn. Deze laatste had zich reeds eenige maanden als een groot geneeskundige voorgedaan, en dagelijks verzamelde zich een groote menigte menschen

bij hem, die hem slechts kruipende naderden en hem allerlei geschenken in den vorm van levensmiddelen en andere zaken aanboden. Telkens bracht hij zijne aanhangers naar den z.g. Batará Gowa te Makassar, die hen dan een briefje gaf voorzien van een tjap, die geheel met een vorsteliĳken tjap overeenkwam. De meeste aanhangers waren lieden van Tallo, doch ook waren er vele uit Makassar, de Noorderdistricten en Gowa in het complot opgenomen. Zelfs een Gowaſch hoofd, de taoetowa van Rappo tĳdoe, hing hem aan en bleef bestendig bij hem wonen, terwijl des nachts de woning beoorlijk bewaakt werd.

Toen al deze berichten den Magistraat te Makassar ter oore kwamen, viel de verdenking onmiddellĳk op den ons reeds bekenden Baso daeng Matadjang, hierboven sub VI genoemd, die zijne drie strafjaren in de Lampongsche districten had doorgebracht en daarna naar Makassar was teruggekeerd. Hij toch woonde juist op de plaats, waar zich volgens de verkregen inlichtingen de zich noemende Batará Gowa zou ophouden. Hij werd daarom wederom gearresteerd en hoewel hij alles ontkende, werden er bij hem papieren gevonden, die voldoende bewezen, dat de ingekomen berichten niet geheel onjuist waren.

Onderwijl was ook meer bekend geworden omtrent den pseudo Karaeng Data. Deze bleek een zekere Daeng Pasolong van kampong Boeng te zijn. Hij werd eveneens in hechtenis genomen. Bovendien werd op het in den Straat van Makassar gelegen eiland Klein Balang een derde medeverdachte, Daeng Matoetoe, gearresteerd, te wiens huize op een aantal papieren, 10 geweren, verscheiden lansen, een vaandel en eenige bissoegereedschappen (voorwerpen door de bissoe's gebruikt) beslag gelegd werd.

Behalve deze drie hoofdpersonen werden nog eenige aanhangers mede achter slot en grendel gezet, doch, daar er geen termen waren hen verder te vervolgen, spoedig wederom op vrije voeten gesteld.

Daeng Pasolong verklaarde nu, dat hij als sanro (doekoeng) te Boeng woonde en vernomen had, dat zich te Makassar een vorsteliĳk persoon ophield, die aldaar van Java was aangekomen, hetgeen hij geloofd had op grond van familieoverleveringen. Daarop was hij o. a. met zekeren Boela daeng Matola — die zich ook in preventieve hechtenis bevond — naar dien vorst gegaan, die zich Andi Njampa noemde en dezelfde was als Daeng Matadjang. Deze had hem op de wijze als een vorst zijne onderdanen bij zich toelaat, ontvangen en hem medegedeeld, dat hij de rechtmatige pretendent voor den

Gowaschen troon was en nu het voornemen koesterde dien spoedig in bezit te nemen. Daartoe had Andi Njampa hem verzocht al zijn gewezen patiënten over te halen gemeene zaak met hem te maken, hetgeen hij gedaan had.

Merkwaardig is wederom, dat Karaeng Borong ook in deze zaak gemengd werd. Althans had Daeng Pasolong eenige dagen voor zijne arrestatie een brief aan hem gezonden, die van Daeng Matadjang afkomstig was, grootendeels wartaal inhield, maar waaruit toch zooveel bleek, dat de schrijver zich Daeng Njompas noemde en zich, evenals Karaeng Borong, tot de rechthebbenden op den Gowaschen troon rekende.

Karaeng Borong en diens zoon, de Regent van Tanralili, brachten — wel toevallig — dien brief pas eenige dagen na Daeng Pasolong's arrestatie bij den Assistent-Resident van Maros, verklarende, dat een onbekend persoon hem tijdens de afwezigheid van den Regent gebracht had en dat beiden in het geheel niets met de zaak te maken hadden. Niettegenstaande de bezorger van den brief — Daeng Matola — pertinent beweerde den brief aan Karaeng Borong zelf overhandigd te hebben in het bijzijn van den Regent van Tanralili, en dat deze beiden daarop een paar lieden naar Daeng Njompas gezonden hadden, die hem evenwel niet aantroffen en onverrichter zake terugkeerden, is naar de waarheid van die bewering nimmer een onderzoek ingesteld. Wel teekenend voor onze verhouding tot het Tanralilische regentengeslacht!

De op het eiland Klein Balang gearresteerde Daeng Matoetoe bleek ook geen onbekende te zijn, daar hij dezelfde was als de hierboven sub VI genoemde Andi Soemanga Roekka, die het in 1865 te Takalar, onder den naam Karaeng of Karaeng Lolo, de politie had lastig gemaakt en zich toen door de vlucht uit hare handen had weten te houden. Daarom werd hij naar Takalar opgezonden om voor de in die afdeeling gepleegde feiten vervolgd te worden. Hier veroordeelde de Landraad hem wegens vagabondage en oplichting tot 3 jaren dwangarbeid in den ketting, voorafgegaan door tentoonstelling gedurende $\frac{1}{4}$ uur, welke straf de Raad van Justitie te Makassar bij arrest van den 27^{en} November 1871 tot 2 jaren dwangarbeid buiten den ketting terugbracht.

Daeng Matadjang, Daeng Pasolong en Daeng Matola werden naar de Rechtbank van omgang verwezen, welk college den laatste vrijsprak, maar de beide eerstgenoemden schuldig verklaarde aan samenspanning, ten doel hebbende burgeroorlog te verwekken tusschen

ingezetenen van Nederlandsch-Indië, en wel de eerste na reeds ter zake van misdrijf te zijn veroordeeld geweest; het veroordeelde hen respectievelijk tot 18 en 15 jaren dwangarbeid in den ketting, voorafgegaan door een half uur tentoonstelling onder de galg.

Het Hooggerechtshof echter achtte alle feiten van „samenstelling om den Koning van Gowa te verdrijven en zich van zijn troon meester te maken en daartoe des noodig met een gewapende bende in het rijk Gowa eenen inval te doen“ als voldoende rechtens bewezen, maar ontsloeg de beklagden van alle rechtsvervolgving ter zake en gelastte hun onmiddellijke invrijheidsstelling, aangezien het rijk Gowa geen deel van het Nederlandsch-Indisch grondgebied was en „er geen contracten of overeenkomsten bekend waren, waardoor aan de onafhankelijkheid van het rijk Gowa een einde zou zijn gemaakt, op grond waarvan deszelfs grondgebied als Nederlandsch-Indisch grondgebied te beschouwen zou zijn“, en dat bijgevolg de aan beklagden ten laste gelegde feiten noch misdrijf noch overtredding daarstelden.

Hoewel de plaatselijke autoriteiten dus een zware straf noodzakelijk achtten, vooral in het belang der openbare rust en orde, werden de beschuldigten op vrije voeten gesteld wegens juridische overwegingen, die geen rekening hielden met de toestanden in de inlandsche Maatschappij, een euvel, dat zich in latere jaren nog veel erger zou doen gevoelen, daar het bij Staatsblad 1882 N° 22 afgekondigde Reglement op het rechtswezen voor dit gewest al zeer weinig bij die toestanden past.

X.

Een hoogst merkwaardig geval deed zich in 1898 in de onderafdeeling Bangkala voor.

Tot recht begrip der zaak dient men evenwel een 7-tal jaren terug te gaan, toen het gerucht zich verspreidde, dat er in het gehucht Bangkala een vrouw met name Sitti Amma was, echtgenoot van zekeren Pasirai, die 4 jaren lang in gezegende omstandigheden verkeerde, terwijl de bevalling nochtans op zich liet wachten. Het vrij bemiddelde echtpaar, uiterst verlangend naar de geboorte van het kind, voor hetwelk zij in verband met zijn lang in ongeboren staat blijven reeds met ontzag vervuld waren, zegde het reeds een groot gedeelte zijner bezittingen, als goud en zilverwerken, kostbare wapens en karbouwen toe. De bevalling bleef echter uit, terwijl

het voor de omstanders merkbare teeken van den zwangeren staat langzamerhand verdween. De toenmalige controleur van Takalar meende hierin een geval van vleeschboom te zien.

Geen wonder, dat een listig avonturier daarin een in hooge mate geschikt middel vond om er voor zich munt uit te slaan. Een te Bangkala wonende Boegineesche rondventer, Daeng Pasaoe, verliet plotseling die onderafdeeling na zich vermoedelijk geheel van alle omstandigheden, die hem later dienstig konden zijn voor het wel-slagen van zijn slim overlegd plan, op de hoogte te hebben gesteld en verscheen na 3 jaren, vergezeld van een 12-tal landgenooten voor Sitti Amma. Een hunner stelde Daeng Pasaoe voor als Karaeng Data, het kind, waarvan zij 3 jaren geleden zoo lang zwanger was geweest! Tevens betoonde hij dezen slaafschen eerbied o. a. door zijne voeten te wasschen. Toen ook Karaeng Data de woorden van Daeng Pasaoe bevestigde, was Sitti Amma in volle verrukking en met diepen eerbied vervuld voor dezen haren goddelijken zoon. Zij waagde het in nederigen hoogmoed het in hare oogen boven-natuurlijke wezen „kind“ te noemen, terwijl het kind zich neder-boog en haar wederkeerig „moeder“ heette. Nog verder ging de z. g. zoon, om het geloof der moeder te sterken en zich zodoende te verzekeren van zijn vuilen toelig. Immers hij beweerde nimmer de moederborst te hebben genoten, welke behoefte van den zuigeling zich thans aan hem opdrong, waarom hij de moeder verzocht dezen lust nu nog te willen bevredigen. Trotsch op het verzoek van haren met een mysterieus waas overtogen zoon, aarzelde de moeder geen oogenblik het kind aan haren boezem te koesteren en met een ge-moed vol list en bedrog zoog, met in-valsche naïviteit, dit „kind“ aan de moederborst.

Overtuigd, dat de zaak nu gewonnen was, begon Karaeng Data — door Daeng Pasaoe volkomen ingelicht — dadelijk een aanslag op de bezittingen van Sitti Amma te doen, die hem als ongeboren vrucht reeds waren toegezegd. Van de karbouwen werden er aanstonds twee geslacht tot het bereiden van een feestmaal.

Het gehucht Bangkala, doordrongen van de heiligheid van Karaeng Data, vereerde hem afgodisch, terwijl gaven van verschillenden aard hem ruim toevloeden.

Karaeng Data verklaarde nooit geboren te zijn, maar uit den Hemel te zijn neergedaald en als zoon van Batara Gowa de eenige en ware vorst van Laikang, Binamoe en Bangkala te zijn, welke streken reeds in zijn bezit waren, zullende hij binnenkort ook Gowa

aan zich onderwerpen. Hij eischte, dat een ieder hem, evenals zijne metgezellen dat deden, niet alleen eer zou bewijzen, maar vooral offers in goud en zilver zou brengen. Bovendien werden aan de goedgebloovige bevolking djimats verkocht, stukjes papier met figuren en Arabische karakters, waarvoor men f 0.25 per exemplaar betaalde. De djimats konden de bezitters tot boven het aardsche opvoeren en als het ware één doen worden met de Godheid.

Hoewel er velen waren, die een volkomen vertrouwen in de bedriegers stelden, sloeg geen der hoofden in de onderafdeeling Bangkala geloof aan hunne woorden. Een poging om Karaeng Data in hechtenis te nemen, uit Bangkala ondernomen, mislukte door het dрист optreden van Daeng Pasaoe en zijne makkers, waarom kort daarop de thans overleden controleur Pieters van Takalar derwaarts ging om de arrestatie te bewerkstelligen. Door diens tactvol optreden slaagde men erin de woning waarin de bende zich ophield te omsingelen, toen allen daarin nog aanwezig waren, maar toen Daeng Pasaoe zich met getrokken kris in de deur vertoonde was de menigte, wie thans de schellen van de oogen waren gevallen, niet meer te houden. Twee schoten knalden en Daeng Pasaoe had opgehouden te bestaan. In het tumult, dat daarop ontstond, wist Karaeng Data, wiens ware naam bleek Malondong te zijn, te ontsnappen, doch later werd hij te Boeloekomba, toen hij zich gewapend tegen zijne arrestatie wilde verzetten, neergelegd.

Batara Gowa in deze eeuw.

I.

Zooals uit het opschrift van dit hoofdstuk blijkt en bovendien reeds vroeger werd vermeld, behoort de verschijning van Batara Gowa geenszins tot het verleden. Zeer onlangs nog hebben zich in het gebied van Takalar — mogelijk ook elders — personen opgeworpen als Batara Gowa of Karaeng Data. Niet altijd was daaraan politieke beteekenis te hechten, terwijl bovendien de bedriegers telkenmale spoedig ontmaskerd werden.

In April 1902 vertoonde zich zekere Paëte in het gebied van den Glarrang van Aëng batoe batoe (Galesong) ten huize van de vrouw Alang Amma Borra. Met behulp van haar verkondigde hij Karaeng Data te zijn. Een honderdtal lieden bezochten de woning geregeld en offerden geld, waarvoor zij djimats kregen, stukjes papier met Arabische karakters beschreven, en wat gewijd water.

De handelende personen werden, alvorens hun optreden voor rust en orde gevaarlijk kon worden, door het voortvarend optreden van den controleur Logeman in hechtenis genomen en voor het Magistraats-gerecht wegens het verkoopen van djimats gestraft.

II.

Toen ik in Juli 1902 tijdelijk met het bestuur van de afdeeling belast werd, welke thans definitief aan mijne zorgen is toevertrouwd, kreeg ik uit Makassar de uitdrukkelijke opdracht mede een nauwkeurig onderzoek in te stellen naar een zich te Sawakoeng ophoudend persoon, die zich voor Batara Gowa uitgaf. Dat onderzoek bracht aan het licht, dat het hier wederom de gewone bedriegerijen gold, die de domme menigte van een geslepen avonturier te slikken kreeg.

Zooals dat met dergelijke sujetten gewoonlijk het geval is, was ook de hier optredende oplichter onder verschillende namen bekend. Op dien tijd noemde men hem gewoonlijk Massa of Massagoeni daeng Mangemba, doch vroeger noemde hij zich ook Mamboewa, Mallawakang daeng Mangemba, of Baddolahi daeng Matoetoe. Hij gaf zich uit voor Batara Gowa of Karaenna Garring Poewaia (de vorst van de cholera), voorspellende, dat er cholera zou komen, waartegen hij echter de voorbehoedmiddelen had in den vorm van stukjes hout, die men aan een touwtje om de heupen moest dragen. Ook hier was gewijd water wederom een goed medicijn. Bovendien verkregen de patiënten een papieren djimat en dat alles voor f 0.25 en 3 duiten. De patiënten moesten dan in een kom met water kijken en als ze dan slechts half hun lichaam zagen, betaalden ze nogmaals 25 cent. Niet alleen dat hij voorbehoedmiddelen en medicijnen tegen de cholera kon geven, zijn macht strekte zich heel wat verder uit, want hij kon zelfs menschen, die aan de vreeselijke ziekte overleden — mits zij niet langer dan drie dagen dood waren — het leven hergeven!

Batara Gowa was immer vergezeld van een 10tal gewapende volgelingen, terwijl de lans met gouden beslag die voor hem uitging en de gouden sirihdoos, die achter hem aangedragen werd, hem in de oogen der bevolking tot een waarachtig vorst stempelden. Hij was bovendien in het bezit van eenige vuurwapenen, waarmede telkens, wanneer hij met zijne geneeskundige praktijken begon, schoten werden gelost. Hij verklaarde vroeger een broeder te zijn geweest van den te Sawakoeng wonende Mappasangang daeng Matta-

jang, te wiens huize hij daarom zijn intrek nam, welke broeder meer dan 30 jaren geleden naar Java was verbannen (Massa was zelf nauwelijks 30 jaren oud!) Op Java was hij aan de cholera overleden, waarom men hem ergens aan de kust had begraven. Het graf omsloot echter niet lang zijne beenderen, want in den nacht steeg hij daaruit op en keerde in het leven weer. Aan het strand staande passeerde daar juist een prauw van Bira (Zuid-Celebes), die hem opnam en waarmede hij te Bira in Kadjang arriveerde. Vandaar ging hij over Boeloekomba, Bonthain en Djeneponto naar het eiland Laya (ressorteerende onder Tallo), alwaar hij zich in den echt vereenigde met Indara, om zich daarna naar Sawakoeng te begeven. Bij wijze van ornamenten of rijkssieraden werden eenige vlaggetjes en een groote pajoeng meegevoerd en op den zolder bij Daeng Mattajang opgeborgen. Ook te Sawakoeng viel een jonge vrouw, Tidja, de eer te beurt zijne levensgezellin te worden.

Toen ik te Sawakoeng een poging deed hem in handen te krijgen, was hij reeds naar Limboeng in Gowa vertrokken, alwaar het Gowasch Bestuur hem ook in hechtenis trachtte te nemen, echter zonder resultaat. Hij vluchtte eerst zuidwaarts naar Polombangkeng en vandaar wederom noordelijk naar Maros en Pangkadjene. Het bleek toen, dat een zekere zich noemende Karaeng Towa in het Pangkadjenesche een medeplichtige van hem, zoo niet de hoofdaanlegger van de onderneming was.

Voortdurend door de politie achtervolgd, werd Massa daeng Mangemba eindelijk in de volgende maand te Makassar opgevat. Er bleken echter geen termen aanwezig te zijn voor een strafrechtelijke vervolging, noch voor het nemen van den politieken maatregel, bedoeld in artikel 47 van het Regeeringsreglement, zoodat hij na eenigen tijd wederom op vrije voeten werd gesteld.

III

Het laatste geval, waarvan ik melding moet maken, handelt in 1904 in de onderafdeeling Bangkala, toen nog ressorteerende onder Takalar. Een Boeginees, met name Labadoe, had zich aldaar gevestigd om op kosten der goedgeloovige bevolking te leven door haar djimats te verschaffen en haar wijs te maken met bovennatuurlijke macht begiftigd te zijn. Hij beweerde een kleinzoon te zijn van Karaeng Data en dit alleen gaf hem bij de menigte de gewenschte reputatie. Daar juist gedurende zijn optreden een

groot gedeelte van het te velde staande gewas door muizen vernield werd, verweet een gedeelte der bevolking hem die plaag, waardoor er als het ware twee partijen ontstonden, waarvan de een Labadoe aanhing, de andere hem een bedrieger schold. Zij stonden zoo vijandig tegenover elkaar, dat er soms kleine twisten ontstonden.

Labadoe had zijn intrek bij niemand minder dan den imam te Tjamba kalolo genomen, alwaar hij zich binnen een klamboe verdekt opstelde en alzoo zijn leerstellingen verkondigde en — hierop kwam het natuurlijk neer — de offers en giften in ontvangst nam. Ten einde uitbreiding van zijne praktijken te voorkomen, werden hij en de genoemde imam in arrest genomen, doch later wederom op vrije voeten gesteld, daar ook hier geen termen voor een straf-rechtelijke vervolging aanwezig waren. Onnoodig te zeggen dat de imam van Tjamba kololo onmiddellijk als zoodanig door een ander vervangen werd.

Besluit.

Bij al de verschijningen van Batara Gowa of Karaeng Data valt het op, hoe zich telkens zeer velen laten misleiden en in vol vertrouwen geloof hechten aan de beweringen van bovennatuurlijke macht van avonturiers en gelukzoekers. Hoe weinig er voor dergelijke lieden noodig is zich de door hen gewenschte positie te verschaffen moge hieruit blijken, dat omstandigheden geheel buiten den wil van den persoon zelf hem in de oogen der inlandsche bevolking met een mysterieus waas kunnen omkleeden. Een hoogst koddig voorbeeld moge dit nader toelichten.

Toen n.l. de Gouverneur Kroesen op het einde van 1905, dus kort na de eigenlijke expeditie tegen Gowa, zijne eerste tournée in het na dien als zelfstandig zelfbesturend landschap gecreëerde landschap Zuid-Gowa maakte en een bezoek bracht aan den toen juist in aanleg zijnden weg Palleko-Tetebatoe, verspreidde zich het gerucht, dat de Gouverneur nu pas de echte Batara Gowa was, want dat hij om zoo te zeggen zonder slag of stoot Gowa had vermeersterd!

Ik heb later hoofden uit dat landschap in ernst hooren verklaren, dat zij daaraan waarachtig geloofd hadden en dat het gerucht reeds de ronde had gedaan in het gebied bezuiden de Djene berang of Rivier van Gowa, voor dat de expeditie een aanvang nam, om welke reden de bevolking van die streken zich van allen tegenstand tegen het Gouvernement — of Batara Gowa dan! — onthouden had.

Toen ik gekscherende de waarheid van dit wondere verhaal beaamde en hen vroeg of zij in mij dan niet zijnen zoon Karaeng Data hadden herkend, had ik zelfs eenige moeite hen te overtuigen, dat ik niet in ernst had gesproken.

Uit al het bovenstaande volgt voldoende, dat de Batara Gowa-quaestie zeker nog niet tot het verleden behoort, doch ook tevens, dat een snel ontmaskeren der bedriegers om ongewenschte uitbreiding van dergelijke bewegingen te voorkomen niet alleen mogelijk, maar ook noodzakelijk is in het belang van rust en orde.

Takalar, September 1907.
